

REPORTÁŽE A STATI
1933–1937

3

Weiil

Triáda

*Fotografie od Josefa Sudka
otištěná v měsíčníku Panorama
v prosinci 1937 u ankety
Družstevní práci k patnáctiletí.*

SPISY		
	Jiřího Weila	1900–1959
1	Reportáže a statí*	1920–1933
2	Gogol a anglický román 18. století	1928
3	Reportáže a statí*	1933–1937
4	Moskva-hranice*	1937
5	Dřevěná lžíce	1938/1992
6	Makanna, otec divů	1945
7	Povídky (Barvy, Mír)	1946, 1949
8	Statí a reportáže	1938–1959
9	Život s hvězdou	1949
10	Harfeník	1958
11	Žalozpěv za 77 297 obětí	1958
12	Na střeše je Mendelssohn	1960
13	Paralipomena	

Svazky označené * již vyšly.

Řídí Michael Špirit

Jiří Weil
REPORTÁŽE A STATI
1933-1937

Jiří Weil
REPORTÁŽE A STATI
1933–1937

Uspořádal a k vydání připravil
Michael Špirit

© Jiří Weil – heirs c/o DILIA, 2022
Selection, commentary ©
Michael Špirit, 2022
Photography © Josef Sudek, 1937
ISBN 978-80-7474-359-7
ISBN (pdf) 978-80-7474-410-5
ISBN (epub) 978-80-7474-411-2
ISBN (mobi) 978-80-7474-412-9

*Edice a komentář vznikly za podpory
projektu Kreativita a adaptabilita
jako předpoklad úspěchu Evropy
v propojeném světě*

*reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734,
financovaného z Evropského fondu
pro regionální rozvoj
a řešeného na Filozofické fakultě
Univerzity Karlovy.*

*Projekt je realizován v rámci výzvy
Excelentní výzkum a jeho výstupy
jsou určeny pracovníkům výzkumných
organizací a studentům doktorských
studijních programů.*

RUCE

Když vyjížděl vlak z Wilsonova nádraží, viděl jsem ještě ony ruce. Byly to ruce člověka, který stál na chodníku a prosil o kousek chleba. Byly sepjaté, jaksi mdlé, neživotné, ale přece žilnaté. Bylo viděti, že kdysi konaly nějakou práci. Snad svíraly lopatu nebo páku, snad držely autogenní svářeč nebo motyku. To jde poznat jen na obličejích, ale obličej byl skloněn, jen sepjaté ruce čněly nad hlavou. Na ulici pršelo a pramenky vody stékaly s rukou. A tak vyjížděje do Něgoreloje, první stanice Sovětského svazu, vzpomínal jsem na ruce.

Ruce bez obličejů, které drží „patentní manikúru“ za jednu korunu, „pět čísel ilustrovaného časopisu“, „státní stavební losy a losy Červeného kříže“. Kup, dej, říkají vztažené ruce. Jsou upracované, ale práci nemají, tyto ruce nezaměstnaných dělníků Evropy. Březina napsal kdysi báseň o rukou, ale o této básni neslyšeli nikdy ani majitelé znehodnoceného majetku pracovní síly a také o ní slyšet nemusí. Zato však musí užívat svých pracovních rukou, těžkých dělnických rukou, k žebrotě na nároží ulic.

A ještě ruce. V bílých rukavičkách ruce policistů. Dobře pěstěné ruce byrokratů, manikúrované ruce měšťáků a hubené, zkřivené ruce hladových dětí.

Tak tedy Něgoreloje. Kolik reportáží bylo již o něm napsáno! A pak Bělorusko-Baltické nádraží v Moskvě (opět řada reportáží). A pak Moskva (ještě větší počet reportáží). Jak se lidé oblékají (téma pro dra Slavíka a Vicki Baumovou). Jak lidé jedí (téma Ády Hoffmeistera). Jak se tlačí lidé v tramvaji (x-počet témat). Tak by se mohlo pokračovat. Ale podívejme

se z jiné strany. Podívejme se na ruce, které si podávají jídlo, drží se tyče tramvaje a nejsou v rukavičkách.

A tak se vynoří zase vzpomínka na ony sepjaté ruce v Praze nebo Berlíně nebo Paříži, lhostejné kde, v západoevropském světě. Neuvidíte je v Moskvě. Zato však uvidíte:

ruce u volantů,
ruce u couwegerů,
ruce u lopat,
ruce u autogenů,
ruce u stropů,
ruce u stolů,
ruce u knih,

miliony rukou, ale žádné sepjaté. Někdy sevřené, někdy s otevřenou dlaní, někdy ztrhané prací, někdy pokryté šrámy, někdy probité kulkami občanské války, ale nikdy *sepjaté k prosbě*.

V Moskvě je nyní výstava obrazů na oslavu patnáctiletého trvání Rudé armády. Jsou tam obrazy různých hodnot, směrů a techniky. Je to veliká výstava, stále naplněná obecenstvem, otevřená od 9 hodin ráno do 9 hodin večer. Stálo by to za to napsat o ní článek, ale její popis nemá místa v této stati. Jen do té míry, že se v ní také objevují ruce,

ruce svírající pušky,
ruce u kormidla letadla,
ruce u volantů tanků,
ruce u hlavní děl.

A jsou to dělnické ruce. Vypadají stejně jako ruce českých nebo jiných dělníků. Jsou stejně žilnaté a svalnaté. Léta těžké práce je utvářela. Svíraly rovněž páku nebo motyku, kosu nebo volant. Nyní na této výstavě jsou ukázány tyto ruce v boji za revoluci a proti bílým. Jen tehdy pochopíme radostný pohyb rukou za veslo-

vání na stadionu Dynamo, lehký rozmach a jejich let při sportovní zkoušce GTO, když si vzpomeneme na ony silné dělnické ruce se zbraněmi v rukou.

Nikoli, ruce ruských dělníků nebyly v r. 1917 sepnuté.

Moskva

Rudé právo 15. 7. 1933

ŘEČ O BLAHOBYTU

Mnoho bylo již napsáno o moskevském Parku kultury a oddechu. Měšťácký reportér by si mohl představit něco jako lunapark, ještě by si mohl ušklíbnout, že je tu málo mechanických atrakcí, kolo parku je poměrně malé, nedá se srovnati s kolem v Prátru. Avšak nevšiml by si samozřejmě „atrakcí“, které nejsou v celém světě, výstav, populárních výkladů, techniky a hlavně lidí. Sovětský mladý dělník se nepodobá již západoevropskému. Je sebevědomý, jistý a hlavně veselý. Do moskevského Parku kultury a oddechu je třeba choditi se dívat na lidi. Je třeba seděti v hledišti velkého letního divadla, kde se koná představení jen pro dělníky Metrostroje. Jsou to většinou mladí hoši, komsomolci, kteří se učí složité věci stavby podzemní dráhy. Několik zahraničních firem nabízelo sovětské vládě, že postaví podzemní dráhu. Všechny tyto nabídky byly odmítnuty, sovětská vláda si chce vychováti vlastní kádry dělnictva, které by stavěly další Metrostroje v řadě měst, jež přijdou na řadu po překrvené Moskvě. 400 000 lidí zločineckých a záškodnických živilů bylo vyhnáno z Moskvy, ale město to nepocítilo. Tramvaje jsou stále přeplněné, na autobusy jsou fronty.

Celá Moskva tedy čeká na metro. Na bulvárech jsou vystaveny plány, jak pokračuje práce. Jsou tu i fotografie úderníků, staveb šacht. U fotografií davy. Konečně bude metro, přestanou ony příšerné tlačence v tramvajích. Celé město se stará pečlivě o dělníky Metrostroje, povzbuzuje je. Nyní se tedy sešli v letním divadle. Dívají se na kouzelníka, který hází míče, přehazuje talíře, na zpěvačku, na tanec, poslouchají jazzový orchestr. Je to obecenstvo velmi vděčné, ale také velmi kritické. V Sovětském svazu „nikoho neoblafneš“, jak mi říkal český betonář na Metrostroji. „Pracuješ-li, dostaneš všechno, nepracuješ-li, můžeš se jít klouzat.“ A tak tedy žádá obecenstvo, pro něž byl bezplatně uspořádán tento večer, aby byly výkony prvotřídně umělecké, a nikoliv ochotnické. Dávají všechny své nejlepší síly, chtějí také dostat nejlepší síly. To je přece samozřejmé. Když se objevil na scéně diletantský ukrajinský sbor, spustilo obecenstvo takový řev, že hlasatel u mikrofonu je musel uklidňovati slibováním dalších čísel programu. Naproti tomu když byl umělecký výkon dobrý, neznalo nadšení konce. Za takové obecenstvo by musela býti vděčna všechna divadla Evropy.

Těchto několik řádek je jen úvodem k řeči o blahobytu. Příznaky blížícího se blahobytu bijí přímo do očí. Obecenstvo je vybíravé, nesmíš mu předložit žádný šmejda, brak nikdo nevezme, špatná látka bude ležet v krámě do konce světa. Se vzestupem životní úrovně roste i touha po věcech lepších a nejlepších, roste i snaha oblékati se nejlépe, jísti čistě, mít koupelnu, žít kulturně. To je široká a zjevná tendence, která bije do očí zvláště těm, kdož byli před několika lety v Rusku.

Nyní, jak se to srovnává s novinářskými články o hladu v Rusku? Pan Synek viděl, jak sedláci snědli

slaměnou střechu, jiní zase viděli, nebo slyšeli, že lidé jedí zdechlíny. Hlouposti je možno psát nekonečně. Vždyť pan Červinka si dokonce vymyslel pečené děti. Ptáme se však, proč se pan Synek jen díval přes hranici? Vždyť například v onom Voločysku, kde prý snědli sedláci slaměnou střechu, je nádražní bufet, kde je možno se velmi dobře naobědvat, kam chodí dělníci a železničáři. Tady je místo pro vyprávění neznámého měšťáckého inženýra. Těsně před hranicí, již blízko Stolpců, jsem seděl ve vagoně, kde se bavilo několik Poláků, takzvaných „lepších lidí“, o Sovětském svazu.

Je podivuhodné, že lidé, kteří se jako pan Synek „dívají“ do Sovětského svazu, mají nejpoptenější představy.

Ve vlaku Varšava–Moskva jelo se mnou několik Poláků. Jeli do pohraničních stanic, blízko k hranicím. Byli odtamtud, „dívali se na Sovětský svaz“. Když se dozvěděli, že jedu do Moskvy, počali vypravovat hrůzostrašné báchorky o hladu. Všechny zprávy byly „autentické“. Mezi nimi byl pasažér, který stále mlčel. Pak se pustil do rozhovoru. „Říkáte, že v Sovětském svazu je hlad? Nu, neřekl bych to. Jsem lesní inženýr a pracoval jsem tam. Ne, nebojte se, nebyl jsem sovětským specialistou. Pracoval jsem na lesní koncesi, která patří Polákům, je to bývalé panství hraběte Potockého. Najímali jsme sovětské dělníky. Pracují lépe než polští. Může člověk, který trpí podvýživou, dobře pracovat? Říkáte, že dělník dostává malý plat? Ale když dostává malý plat, tak zase nic neplatí za byt a potraviny. Když nic nedostane, tak nic neplatí. Říkáte, že to s nimi „praskne“. Nu, na to nespolehejte. Je s nimi celá země. Ta je úplně na jejich straně. S tou se nedá nic dělat.“ A inženýr vysvětloval dále, že není komunistou, že nesympatizuje se sovětskou vládou, že je stoupencem kapitalismu.

Tedy již před hranicemi odpověď. Vyvracet hloupé báchorky? Mluví o českých dělnících, kteří žijí v takovém pohodlí, jaké neměli nikdy v Československu? Je to opravdu zbytečné. Dívejte se na fotografie. Neuvidíte tam tváře zduřelé podvýživou. Jděte se podívat v Moskvě na řeku. Uvidíte tam atletické figury, svaly a červeň ve tváři. Srovnajte si, jak vypadá mladý dělník v Československu. Ale musí se pracovat. Kdo nepracuje, s tím je zle. Kdo nepracuje, nedostane nic. Od práce závisí celý blahobyt země, a pracovat se musí. Všude pracují mladí lidé. Jsou dělníky, kapitány parníků, konduktéry, šestnáctileté dívky řídí těžké mašiny. Práce otevírá cestu ke všemu blahobytu, jak řekl Stalin.

Moskva

Rudé právo 4. 8. 1933

[NA LENINGRADSKÉ SILNICI]

Na leningradské silnici se prostírá ohromné letiště, táhne se velmi daleko. Kolem je zeleň, naproti park, blízko je řeka. U vchodu se tyčí Leninova socha, pak se objeví řada bílých budov – hangárů – a restaurace s plochou střechou. Každou chvíli přilétají a odlétají aeroplány. Maják vrhá světlo v pruzích na všechny strany. Bzučení letadel zní různě, podle taktu motoru. Tímto letištěm proletěl Mattern, americký letec Post se na něm zastavil při letu kolem světa, nyní právě odpočívá na letišti italský aeroplán, který doletěl z Milána přímo do Moskvy.

[zabaveno 7 řádek]

České slovo uveřejnilo tehdy v r. 1928 dopis Mikův na rozloučenou, vysmívalo se mu krutě za slovo „čundr“. Tady máš „čundr“, když jsi skončil svou cestu několik desítek metrů od sovětské hranice. Tak dopadl tvůj „čundr“ – v kriminále, pod pažbami polských četníků.

Ano, to byla velká sláva, když chytili Miku spolu s jeho kamarádem. To bylo jáсотu, že nedoletěli. A když se za Mikou zavřela vrata polského kriminálu, oddechly si noviny spokojeně: všem zajde chuť podnikat „čundry“, vizte výstražný příklad Mikův: včera letec, dnes polský kriminálník. A jak vypadají kriminály v Polsku, to ví každé dítě.

[zabaveno 21 řádek]

byl vyprávěn dlouho do noci. Bylo v něm více detailů, než je možno zachytiti tužkou do zápisníku. Byl barvitější okolím – moskevskou horkou nocí, bzučením aeroplánů, světlem majáku. Můžeme zachytiti jen prostý obsah.

Není třeba mluvit o odletu. Psaly o něm všechny noviny. Ať se posmívaly, nebo ať mluvily se vztekem o „čundru“ – to není důležité. Jednoho dne se tedy ocitli Mika a jeho kamarád za hranicemi Československa, v Polsku. Došel jim benzin a byli sotva v půli cesty, někde u Krakova. Přistáli. A tady jim pomohla náhoda a odvaha. Prohlásili, že jsou vojenští letci, kteří dělají hvězdicový let, a dostali benzin od jakéhosi polského hraběte, na jehož statku přistáli. Letěli pak dále směrem k sovětské hranici. Tu se však ukázalo, že nedoletí. Dostali totiž jen těžký benzin. Traktorový. Měli malé letadlo, nemohli naložiti větší zásobu. A tedy asi 100 km od sovětských hranic musili přistát opět. Ale jak přistáli? Kolem byly jen lesy. Uviděli vesnici dole. Přistáli přímo na její hlavní sil-

nici. Letadlo se nerozbilo. A to byl konec leteckého „čundru“.

Začíná „čundr“ jiný – pěšky a pak v okovech.

Tři dny šli Mika a jeho kamarád Marek pěšky směrem k hranicím Sovětského svazu. Neptali se na cestu, řídili se kompasem a šli v noci. Prvního dne přenocovali v jakési boudě a najedli se: měli konzervy, rozdělali si oheň, rozbili pažbou automatické pistole konzervy a ohřáli je. Ano, nesmíme zapomenout, měli zbraně: automatickou pistoli a dva browniny. Druhého dne jim došlo jídlo. Zamířili do první chaty, vzali do rukou revolvery: „Dejte jíst!“, řekli česky. Měli na sobě parádní uniformy, sedlák myslel, že jsou to nějací noví polští četníci. (Že mluvili česky, nebylo sedlákovi podivné, protože byl Ukrajinec a polsky neznal.) Dal jim jídlo, které sám měl. Zaplatili mu pak českými korunami. Vyspali se ve stohu. Třetího dne byli pohoštěni a vyspali se u sedláka na samotě. V chatě byla taková bída, že snad není podobné nikde na světě. Sedlák je pohostil nudlemi, které uvařil ve slané vodě. Hosté jedli nudle a sedlák s rodinou – slanou vodu. Když potom nabídli Mika a jeho kamarád dětem trochu nudlí, vrhly se na ně děti jako na největší lahůdku. V noci vyšli zase na další cestu. Byli již blízko sovětských hranic v jakémisi lese. Ozval se výstřel. Lehli si ihned na zem, odplížili se za stromy – měli kryt. „Marně jsem nebyl vojákem,“ říká Mika. A tehdy počal Mika odpovídati na střelbu. Neviděl ještě nikoho: slyšel jen výstřely. Měl automatickou pistoli a 250 nábojů. Nabil ji a počal střílet. Výstřely z automatické pistole zněly jako ze strojní pušky: ta-ta-ta-ta. A tehdy teprve uviděli lidi. Byli to vojáci, policie, četníci, mnoho lidí, asi 80, a – prchali. Myslili, že uprchlíci mají strojní pušku. Vojáci a četníci se zastavili a začali je plánovitě ostřelovati. Nastal boj. Trval, až se skončily poslední náboje, až

zbyla jen jedna kulka v browningu a vojenské bodlo. A tehdy se počal bodákový útok. Četník míří puškou na prsa. Rychle rána bodákem, na poslední kulku je dosti času. Pak rána pažbou a všechno mizí.

Mika se probudil ve vesničce. Kolem spousta vojáků s namířenými puškami. Vedle vlčák hlídající každý pohyb. Na rukou a nohou řetězy. Celé tělo spoutané provazy. Obličej je zakrvácen. Rozhlédl se po četnících a vojácích a smál se. Tolik vojáků a četníků, tolik bázně před obyčejným dezertérem! Požádal o vodu. Vlili mu ji do úst. Požádal, aby mu trochu uvolnili provazy. V tomto přání bylo vyhověno. A pak se mu chtělo jít na záchod. To byl již problém; věc, kterou musil rozřešit velitel expedice spolu s vyššími vojenskými hodnostáři. Radili se dlouho. Pak mu uvázali provazy na pravou i levou nohu a vedli ho po provazech na záchod. Druhého dne ho odvezli do Kowelu v řetězech, polovina vojáků, polovina četníků, celkem 22 lidí na dva zajatce. Cestou je bili četníci pažbami. „Vida, vaše vysoká kultura“ – řekl Mika a zase dešť ran.

U vyšetřujícího soudce prohlásil: „Nic vám neřeknu!“ Řekl mu jen osobní data a všeobecně známé věci. Měsíc seděl ve vyšetřovací vazbě, pak byl dopraven ke krajskému soudu v Lucku. Dali mu advokáta a překladatele, jakéhosi českého kolonistu, kulaka, který překládal, co se mu hodilo, a s nímž se musil Mika stále hádat. Státní zástupce dlouho řečnil. Mluvil hlavně o morálce. „Vaše morálka,“ smál se Mika, „střílení do lidí, hlad, vaše morálka.“ Soudili ho z velkého počtu deliktů: bylo mezi nimi protivení se úřadům se zbraní v ruce, zranění tří vojáků (o tom Mika ani nevěděl) a ještě mnoho zločinů. Byl odsouzen na 4 roky – Marek na dva. Mika totiž se prohlásil za jediného viníka. Po soudu vyhlásil Mika hladovku. Hladověl 5 dní. Pak toho zanechal. Zničehonic mu podstrčil někdo

lístek: „Nedělej nic jako jednotlivce, jedné kolektivně.“ (Dopis byl psán česky zavřeným ukrajinským učitelem.) A tak se dověděl Mika, že není sám. Když Mika vypravuje tuto část příběhu, je velice pohnut.

„Byla to nejkrásnější věc v mém životě“ – říká – „po dlouhých dnech samoty, dnech hladovění, po bití a mučení, dozvědět se najednou: *nejsi sám*.“ A tak se začíná druhé období Mikova života – pobyt v polském žaláři. „Budu do smrti rád, že jsem seděl v polském vězení. Nevím, co by bylo ze mne, kdyby nebylo toho vězení. Naučil jsem se tam všemu: marxismu, věrnosti, kolektivu, boji a odvaze. Naučil jsem se, proč bojovat a jak bojovat. Toto vězení změnilo celý můj život, stal jsem se v něm jiným člověkem.“

Mika poznal pojednou, že vězení není „mrtvým domem“. Poznal, že jsou v něm soudruzi, polští bolševici, odsouzení k strašlivým trestům krvavým režimem Piłsudského, ale nevzdávající se ani ve vězení boje. Poznal, že je obklopen starostlivostí a láskou – poznal pocit kolektivu, uvědomil si, že je *členem třídy*. Vězení mu bylo univerzitou. Zúčastnil se života vězeňské komuny. Prováděl hladovku spolu se soudruhy, aby donutil ředitelství věznice k ústupkům vězňům, dělil se o posílky se všemi, učil se marxismu, přečetl řadu knih: Marxe, Engelse, Lenina, Stalina, propašovaných s velikou námahou a obezřetností do vězení.

Je škoda, že není možno uveřejnit všechno, co vypravuje Mika o polském vězení. Bylo by zbytečné dávat do rukou zbraň pochopům pana Piłsudského. Jen jednu vzpomínku je třeba sdělit, jednu vzpomínku, o níž mluví Mika se zářícíma očima s radostí v hlase. Jeho vzpomínka na 1. máj. První máj znamená v polském vězení boj na život a na smrt s ředitelstvím věznice. Běží o to slavit 1. máj s rudými stužka-

mi. Již měsíc před Prvním májem se konají ve vězení každodenně pečlivé prohlídky. Všechno rudé propadá konfiskaci: papír, inkoust atd. Před Prvním májem se prohlídky stupňují. Běží o to, kdo zvítězí: věžňové, nebo ředitelství. Jestliže se bude konati demonstrace, znamená to, že věžňové jsou silnější, a ředitelství musí učiniti ústupky. Zvítězí-li ředitelství, budou věžňové krutě pronásledováni, protože to znamená, že jsou slabší. A tak celé vězení čeká s napětím, co bude Prvního máje. Den před Prvním májem nebylo v žaláři nic rudého. Všechno zabrali dozorcí. Ve světlíku byly uschovány hvězdičky, ale to je málo, je nutno ukázat rudou barvu. A tak byla nálada vězňů zoufalá. Tu však dostává Mika posílku. Je v ní rudá látka. Nyní rychle uschovat. Látka jde z ruky do ruky. Zmizí. Prohlídky. Mučení, bití. Látka je ve vězení, ale zmizela. A druhého dne v 6 hodin ráno vychází všech 160 politických vězňů ozdobených rudými stuhami a hvězdičkou. Zpívají *Internacionálu* navzdory četnictvu a žalárníkům. Ve vězení je poplach. Dozorci se vrhají na vězně. Bití, mučení. Ve 12 hodin v poledne zase *Internacionála* v celách. Ředitelství zuří. Věžňové jsou poléváni studenou vodou vedenou do cel. A ve 12 hodin v noci opět *Internacionála*. Tu již zpívají všichni věžňové, nejen političtí. – 2000 vězňů zpívá *Internacionálu*. Slyší ji celý Luck. Slyší ji dělnická předměstí. Připojují se ke zpěvu. Na 6 kilometrů se rozléhá *Internacionála*. Ředitelství se vzdává. Taková je síla kolektiva.

Zajímavá je epizoda z vězení, jež charakterizuje úlohu trockistů. V době boje proti trockismu objevili se i ve vězení trockisté. Byl to jeden učitel a několik kulaků, zámožných rolníků. Důvod, proč tito kulaci se přiklonili k trockismu, je prostý: nechtěli se dělit o posílky, které dostávali z domova, s komunou. Trockismus znamenal vážné ohrožení boje komuny se

správou věznice, byť bylo trockistů jen osm. Veškerý rozkol, jenž mařil jednotu, pomáhal správě. A proto vycházela správa věznice tak vstřícně trockistům. Bylo nutno sáhnouti ke krajním prostředkům, byla zahájena hladovka s požadavkem, aby trockisté byli odstranění z vězení. Po delším boji zvítězila komuna a trockisté byli odstraněni.

Dlouho vypravuje Mika o vězení. „Nelituji ani trochu, že jsem seděl ve vězení, kdyby nebylo vězení, nebyl bych tím, čím jsem,“ opakuje. Devatenáct měsíců seděl Mika. O svém kamarádovi se dozvěděl, že je již propuštěn, až v SSSR. Jednoho dne k němu přišli dozorcí a říkají mu: „Jest volný.“ Váhá, nechce odejít, myslí, že je to nějaký úskok. Vychází z vězeňské brány, četníci, kteří ho doprovázejí, jdou s ním na nádraží. Myslí si, jedeme nyní do Československa, vydají mne do rukou československé policie, historie začne znovu: soud, řeč státního návladního, paragrafy, krádež letadla, dezerce a znovu vězení. Vlak jede pomalu a zastavuje se v malé stanici. Všichni vystupují. To není Československo, co to tedy je? Četníci ho vedou do křoví: utíkej, říkají, utíkej támhle. Myslí, že ho chtějí „zastřeliti na útěku“. Dává se přesto do běhu, lehne si, čekaje na výstřel, pak zase utíká, zase si lehne. V křoví se objeví podivná tvář, rudoarmějce s puškou: „Ruce vzhůru!“ Je tedy na sovětském území. První den, vlastně konec dne, a sovětské území. První den svobody v strážnici pohraniční hlídky. Nikdo se na nic neptá. „Proč jsou tak laskaví, když nevědí, kdo jsem?“ „Jez, pij, lehni si,“ a více se již nebaví. Ráno byl dopraven do Slavuty na koni ke GPU, „pověstné GPU“, jak řve celý měšťácký tisk, jenž vypravuje o této nejlepši organizaci Svazu nejfantastičtější báchorky. A tam se také dozvěděl, proč se dostal z vězení, že byl totiž vyměněn za polského vyzvěda-

če. A tak se začíná další část Mikova života, život na území Sovětského svazu. To není již romantika „čundru“, to není již vězeňská škola, to je práce. Nejprve dovolená po polském kriminále, ve které přednáší na Ukrajině o polském vězení, které nemůže zlomiti revolucionáře. Pracuje pak jako elektrotechnik, potom je instruktorem pro radiofikaci v kraji velikém jako Čechy, pak má tamtéž hodnotu pro čtyři kraje. Přitom se učí a je ve stálém spojení s leteckým ústavem. Pak se stává ředitelem Všeukrajinského kino- a radiosektoru, stává se již ohromně odpovědným pracovníkem, jemuž podléhá sto tisíc lidí a jenž ručí za 20 milionů rublů. Pracuje dnem i nocí, pak je poslán po odborných zkouškách na své přání k svému řemeslu – aviatice. Je nejprve letcem-instruktorem pro civilní aviatiku, pak místopředsedou Ústřední letecké komise celého Svazu. Pak členem kolegia Správy civilního letectví a nyní je velitelem moskevského civilního letiště Aeroportu. Je úderníkem, převýšil plán o 240 procent ve srovnání s minulým rokem při omezení personálu o 50 procent.

[zabaveny cca 4 řádky]

Moskva

Tvorba 17. 8. 1933

KNIHY

Hledání knih v Moskvě je detektivní řemeslo. Nemluvíme o knihách bibliofilských nebo nějak zvláště starých. Prostě o obyčejných knihách, které vyšly před rokem nebo před měsícem nebo před týdnem, dokonce před dvěma dny. A jsou to knihy v obrovských ná-

kladech – 100 tisíc, 50 tisíc, 10 tisíc atd. A jsou to knihy nejen beletristické, nýbrž o speciálních tématech, výlučně odborné, nebo dokonce i básně, jejichž autor není ani zvláště známý. Je těžko, abyste neviděli člověka, který by nečetl, čte se za nejnemožnějších příležitostí a situací. Viděl jsem dívku, která visela z nabitě tramvaje, jednou rukou se držela tyče a v druhé svírala otevřenou knihu, obracela listy jazykem po celou jízdu. Viděl jsem kolchoznice v šátkách, které celou cestu ve vlaku střídavě četly a střídavě mluvily o literatuře – politické gramotě. Také do toho někdy nadávaly, že není dovoleno vozit po železnici petrolej.

Je to široký kulturní proud, je divoká touha a vůle po vzdělání pronikající všemi vrstvami. Je to samozřejmost, že když přijde domů „domrobotnica“ – domácí pracovnice, v kapitalistických státech tedy služka – z nákupu, vytáhne nejdříve nějakou knihu.

Je zajímavé, co se čte: především politická literatura, politické ekonomie, aktuální brožury, řeči Staliny, Molotovovy atd. Pak technika, beletrie, všeobecně vzdělávací literatura.

Nu, ale řeklo by se: čte se všude, v Dánsku, Švédsku, Československu, Francii atd. Zde je však jiný poměr ke knize, poměr vášnivý. Nejsou tu bibliofilové, ačkoliv v poslední době vycházejí knihy slušně vypravené, jsou tu čtenáři. Bez knihy nemůže být ani jeden člověk, přestože třeba nezná ani jedno ruské slovo. V Moskvě je Ústřední knihovna zahraniční literatury. Tato knihovna zařizuje všude, kde jsou zaměstnání zahraniční dělníci, knihovničky v rodném jazyku dělníků. Sovětská vláda nelituje valuty na zakoupení knih ze zahraničí, jen aby opatřila zahraničním dělníkům četbu. Existují i takové české knihovničky, které dostane závod bezplatně. Tato knihovna dává dělníkům i bezplatně některé knihy, aby mohli si o nich pohovo-

řiti a podebatovati, napomáhá zřizování čtenářských kroužků. Shání adresy zahraničních dělníků, aby je upozornila na svou existenci. Všechno bezplatně.

Bývalí bezprizorní, zloději a bývalí vyvrhelové lidské společnosti, v pracovní komunitě GPU odebírají velký počet časopisů, mají vzornou knihovnu, která by sloužila ke cti vědeckému spolku v západní Evropě. Mohou s vámi diskutovati o Balzacovi nebo německých událostech na podkladě přečteného. Mají literární kroužky, učí se psát a několik z nich již vstoupilo do literatury.

Kniha – to znamená něco jiného než na Západě. Neboť zapomněli jsme říci věc, která je samozřejmá, že se totiž vydává a čte jen dobrá literatura. Literární brak podobající se „červeným“ a „modrým“ knihovnám je neznámou věcí. Sentimentální romány o písáčkách, do nichž se zamilují šéfové, romány o divokých Billech z Arizony a šlechtném Scotland Yardu, celý onen ohromný aparát bulvární literatury sloužící k ohlupování širokých vrstev, celá ona „továrna snů“, která podobně jako měšťácké kino otupuje třídní vědomí, neexistuje ani u antikvářů. Prostě není. Neboť kniha má zcela jiný význam na Západě, čtení knih není útekem ze skutečnosti – to je zbraň, to je *zvyšení kvalifikace*. Zvýšení kvalifikace je onen ohromný, málo na sebe upozorňující, ale přece jen heroický fakt. Mladý hoch, téměř negramotný, který přijde z venkova, stává se dělníkem. Aby mohl však dobře pracovat, musí znát matematiku, musí mít všeobecné vzdělání. Nikdo ho nenutí, neříká mu, musíš číst. Sám se pouští do knih a najde vždy pomocnou ruku, která mu poradí. A umí-li něco, je-li nadaný, čte-li, má otevřenou cestu ke všemu, může být inženýrem, vědcem. Potkáváte bývalé číšníky, kteří se stali inženýry, většina nových inženýrů jsou bývalí mladí dělníci ze závodů.

„Není možné, aby se člověk ztratil,“ řekl mi mladý dělník ze závodu Kaučuk, s nímž jsem mluvil o zajímavé stati bývalého knížete Mirského o Jamesi Joyceovi jakožto ideologovi nejpokročilejší buržoazie.

Knihy, tisíce knih, miliony, tuny.

Jeden z prostředků, jimiž se buduje socialismus v jedné zemi.

Moskva

Rudé právo 27. 8. 1933

STAVBA PODZEMNÍ DRÁHY V MOSKVĚ

Dne 20. září o 10. hodině večerní v hloubce 45 metrů pod Ujasnickou ulicí se spojily šachty č. 17 a 18. Dvě komsomolské brigády se prokopaly z obou štol a tiskly si ruce. A pak byl uspořádán tábor. Na táboře se mluvilo o světovém komsomolu, o mládeži ve fašistických zemích, o komsomolu leninském. Muž staví a buduje METROSTROJ. Pak zahrála hudba *Píseň Kominterny*. A práce zase pokračovala. Automatické pumpy vysávaly vodu. Věže vytahovaly vykopanou hlínu a vysypávaly ji do nákladních automobilů. Dole pracovali betonáři a před nimi horníci. Na dvoře se radila brigáda o rozdělení práce před svou směnou. A kolem se prostírala Moskva – tisíce lidí chodilo z divadel nebo z klubů a kin, ale většina z práce. A setkání dvou šachet se proměnilo v lokálku denního tisku, na zadní stránce. Někde v předměstí na komsomolské schůzi si vzpomněli komsomolci na svého člena Prochina, brigádyra, jenž vešel první do spojených šachet. A to je všechno.

Heroismus sovětské výstavby, to není boj na bari-

kádách. Je to suchá lokálka novin: továrna Pařížská komuna vyplnila svůj plán, těžba uhlí stoupla o 2 %, výroba železa roste, nová těžní věž v Baku, kolehoz Rudý maják odevzdal tolik a tolik centů obilí. A k těmto lokálkám patří i zprávy o Metrostroji. Nezní k nim „pochod úderníků“, nepíšou se o nich básně.

A přece je tento heroismus stejný jako heroismus těch, kdož umírali za socialismus, za komunu na severních, jižních, východních a západních frontách občanské války, těch, kdož byli vedeni na odstřel za jarního, letního, podzimního a zimního rána, kolem nichž byl živoucí život, ježž nesměli již nikdy uvidět, a před nimiž bylo vítězství, jehož se nesměli dočkat. Těch, kteří holýma rukama dobyli Oděsy, jež zvítězila nad Angličany, Francouzi, Japonci, Američany, Němci, Čechy, Rumuny, Poláky, Lotyši, Řeky, Turky, Srby, Estonci, Finy – nad všemi armádami kapitalistů – silou své víry a propagandy. Těch, kdož šli dobývat v mrazivé noci po ledě Kronštadt, těch, kteří s jen granátem v ruce šli proti Judeničovým tankům, kteří věděli, že musí všichni padnouti, aby socialismus mohl být uskutečněn.

Co znamená Metrostroj? Měšťácký list vám řekne: Je to stavba podzemní dráhy, nu, co je na tom podivuhodného? Berlín, Londýn, Paříž, Nový York, dokonce i Madrid mají podzemní dráhu – tak proč by bylo podivné, že Moskva s miliony obyvatelstva staví tento dopravní prostředek? Najmou se dělníci, vykopají šachty a pracuje se. Tohle by řekl a říká měšťácký list.

A co vlastně znamená Metrostroj? V poloasijské vesnici Moskvě – zanedbané carskou vládou, zprzněné kšeftařskými moskevskými kupci, zohavené carskými erárními budovami – má být proveden technický převrat. Město bylo nejdříve vyčištěno a vyasfaltováno. Pak byla postavena řada nových čtvrtí, budov s plynovými koupelnami ze skla a betonu. Pak rost-

lo město, splývalo s okolními vesnicemi – to znamená asfalt, chodníky, nové čtvrtě pro dělníky, pak nové továrny, nová síť elektrických drah, pak překrvení tepen, organizace dopravy, zápas s dopravním chaosem regulace, říční tramvaje, autobusy, rozšíření tramvajového parku, nové elektrárny, ale město roste, dusí se ve starých špatných podmínkách. Tramvaje jsou přetřískány, lidé jsou namačkáni, visí na tyčích, jezdí na náraznících, konduktéři a konduktérky jsou nervově zhroucení, *tři čtvrtě milionu* pasažérů má denně moskevská tramvaj. Je to k zešílení, a třebaže se lidé naučili organizaci, dostati se do tramvaje a z tramvaje znamená velký sportovní výkon. A obyvatelstvo stále roste a má málo času, musí používatí nějakého dopravního prostředku.

A tedy metro. Nikdy nikdo nestavěl v Rusku podzemní dráhu. Miliony ani neslyšely, že něco takového existuje. Dělnických rukou je málo, závody se perou o každého dělníka – všude se staví, tak kde vzít betonáře – na Donbasu byla průrva – kde vzít havíře, zakládají se nové šachty, kde vzít elektrikáře, mechaniky a kde vzít sezonní dělníky, obyčejné kopáče, když v kolchozech je třeba každé ruky, když vesnice již není zbídačelá, nýbrž blahobytná, a nikdo nechce z ní utíkat. Když se v celém Sovětském svazu staví, buduje, zakládají nová města, továrny. Každá ruka odejmutá výrobě znamená průrvu, nesplnění plánu, pokles tempa. Kde vzít tedy 22 tisíc dělníků pro přípravné práce? Kde vzít pak 36–40 tisíc dělníků pro další práce?

Avšak je tu *komsomol*. Mladí hoši narození za revoluce, již nepoznali carský útlak, nová mládež dělnická a rolnická mládež lišící se od celé mládeže Evropy, protože vyrostla za socialismu, neví, co je to kapitalismus, četník, policajt, pracovní tábory, robotárny, polepšovny, nezaměstnanost. Nová mládež, jež má před

sebou vše, celou budoucnost na dlani: kterýkoliv z ní může být inženýrem, vědcem, čímkoli, k čemu má nadání, kterýkoliv z ní se nemusí starat o budoucnost, je zabezpečen v socialistickém řádu, dostane všechno, co potřebuje, *ale musí dáti všechno, co potřebuje kolektiv*. A tak tedy bylo svěřeno komsomolu, aby postavil metro.

To znamená: dáti metru kvalifikovanou pracovní sílu: betonáře, mechaniky, horníky. To znamená, že komsomolci musí být příkladem, úderníky. To znamená vychovati ostatní mládež, jež staví metro, zvýšiti jejich kvalifikaci, učiniti z nich průmyslový proletariát, protože na metru jsou zaměstnání mladí hoši z vesnic, zemědělská mládež, jež uviděla poprvé ve svém životě velkoměsto, stroj, hunty, páky, dynamy a páternoster.

Co znamená tedy metro?

10 tisíc komsomolců dá metru Moskva. Již mu dala asi 6 tisíc. Byli mobilizováni anebo přišli dobrovolně z továren, univerzit, technik, vědeckých ústavů. Jsou mezi nimi skvělí studenti před poslední zkouškou. Jsou mezi nimi i příručí, účetní, úředníci. Jdou do šachet. Nekvalifikovaní vykonávají nekvalifikované „černé“ práce. Jsou příkladem ostatní mládeži. Vedou ji, jsou v jejím čele. Dodávají jí odvahy, když je nutno stoupat 42 metrů po ocelovém žebříku ze šachty po těžké denní dřině. Jsou první, kdož pracují ve dne a v noci, když voda zalije šachtu. Stavba Metrostroje v Moskvě je těžká, všude naráží horníci na podzemní říčky, dokonce narazili na jezero. A tehdy vtrhne do šachty voda. Je nutno mobilizovat všechno, zápasit, pracovat do úmoru, jinak je práce celých měsíců zničena.

Všude komsomol, leninský komsomol.

Na Metrostroji pracují i Češi. Horníci, betonáři z Kladenska, Mostecky, Rosicka, Ostravska. Přišli

ze všech koutů SSSR: z Lysvy, Prokopjevská, Tiflisu. Pracují dobře, ruku v ruce s komsomolem. Jsou všichni úderníky, mají gramoty úderníků. Je mezi nimi i soudruh Bezpalec, o němž je třeba říci několik slov. Ruští komsomolci ho mají rádi. Je první na místě, pracuje stejně jako oni, do úpadu. – „Nikdy, nikdy jsem nechtěl být havířem,“ vypravuje soudruh Bezpalec. „Jako kluk jsem si říkal – nepolezeš nikdy do šachty, zůstaneš pěkně na povrchu. A pod zemí jsem se dostal zde za socialismu. Ale za socialismu není člověk nikdy pod zemí!“ Když ruští soudruzi volí Bezpalce do předsednictva, když komsomolci chtějí, aby jim řekl jejich „brigadýr“ něco o sobě, o svých zásluhách, mlčí. Je pro něho všechno samozřejmé, nemyslí, že je třeba, aby jeho práce byla chválena. Pracoval již v celém Rusku, pracoval za podmínek velmi těžkých, bydlil v barácích, spal pod stany na holé poušti, kde vznikala města. Je „brigadýrem“ nejen komsomolců, ale i ostatních Čechů. Patří k armádě komunistů, kteří budují socialismus dosud v jedné zemi – Svazu sovětských socialistických republik.

Moskva

Tvorba 12. 10. 1933

NA MÍSTECH, KDE ZEMŘEL LENIN

Brzditi tempa – to znamená zůstatí pozadu. A kdo zůstane pozadu, toho bijí. A my nechceme, aby nás bili. Ne, my nechceme. Dějiny starého Ruska tkvěly v tom, že je stále bili za zaostalost. Bili mongolští chánové. Bili turečtí begové. Bili švédští feudálové.

Bili polští a litevští páni. Bili francouzští a angličtí kapitalisté.

Bili japonští baroni.

Bili za zaostalost vojenskou, za zaostalost kulturní, zaostalost státní, za zaostalost průmyslovou, za zaostalost zemědělskou. Bili proto, že to bylo výnosné, že se to dělalo beztréstně.

Hle, proto nesmíme zůstatí pozadu.

(STALIN)

Uprostřed zelení parku, obepínány řekou, se ztichlými rybníky na konci pískových cest, leží Gorki. Nejsou daleko od Moskvy, je to hodina cesty vlakem. Cesty kolem nich jsou rozryty kroky pětiletky, vede kolem nich trať do Doněcké pánve, jež se buduje. Doněcké uhlí se dostane dříve do Moskvy.

Kolem je ruská krajina. Přepadne vás již v Polsku tato rovina s březovým lesem, s břehy drolící se hlíny bez jediného kaménku, s vrby visícími nad řečištěm, melancholická krajina prostorové šíře s loukami, poli a lesem, ale bez jediné hory, bez jediné kopce. Jsou tu jen hůrky.

A to jsou Gorki.

Ne, to není slovo od „hořký“.

Byl v Moskvě kupec Morozov. Patřily mu ohromné textilní závody. Jeho děd byl ještě nevolníkem, patřil tělem a duší nějakému šlechtici a vykoupil se z nevolnictví svou váhou ve zlatě. A zlato bylo získáno krví rukodělných tkalců, pracujících den i noc při světle louče na ručních stavech, žebráckých bezprávných polorolníků. Bohatství Morozovových rostlo pak již z potu a krve průmyslových dělníků. Potomci nevolníka sbírali umělecké památky. Potomci „vydřiducha“ žili v palácích. Dělníci závodů Morozova žili v činžácích, podobných stájím.

Jednomu z Morozovových patřily Gorki, šlechtický zámek v empírovém stylu se štíhlými dříky jónských sloupů, s „chrámy Venuše“ a anglickým parkem.

To by nebylo tak důležité, neboť takových paláců je rozseto mnoho po ruských rovinách. Jsou z nich kluby, školy nebo jesle. Vnitřek některých nese stopy mužických sekyr. Tam se zasekly při různých vzpouřách a vzbouření posledním. Protože to byly paláce statkářů. Protože to byly paláce vykořisťovatelů, feudálních a měšťáckých dříčů. Protože to byly paláce z krve zaostalého lidu.

Jednoho dne vyjžděl vlak z nádraží v Gorkách. Na jeho tendru byly věnce. Blížil se pomalým tempem k Paveleckému nádraží v Zamoskvořečí. Byl to zvláštní vlak, protože to byly jen lokomotiva a vagon. Onoho dne vyšly sovětské noviny v černém rámcí. Onoho dne stoupaly na pařížské černé burze ruské papíry. Onoho dne se zastavily miliony dělníků v celém světě před zvláštními telegramy u redakcí novin ve strašlivém smutku. Onoho dne hlásilo moskevské rádio:

*Lenin mrtev,
žij leninismus!*

V Gorkách žil v posledních letech svého života Vladimir Iljič Lenin.

Syn simbirského ředitele gymnázia.

Mozek ruské revoluce. A nebylo člověka na světě, který by si tak jako on zasloužil věčné paměti, jak řekl Gorkij.

„Dějiny starého Ruska tkvěly v tom, že je stále bili za zaostalost.“

V Muzeu revoluce jsou památky všech dob strádání ruského lidu. Lidé byli páleni, věšeni, stínáni.

Lidé byli zavíráni, mučeni, křížováni. Děti byly roztrhávány loveckými psy. Statkářka Saltyčicha v 18. století poslouchala hudbu líbezného Mozarta a pak pálila žhavým železem své služky. Vynálezce ruského porcelánu byl držen se železným obojkem na krku, připoután ve skladišti továrny, kterou sám vystavěl. Na konci 19. století byli lidé bičováni za stávky. V oné době též psal carský ministr Pobědonoscev v důvěrném dopisu carovi, aby car zakázal čtení a psaní. Lid, který neumí číst a psát, psal Pobědonoscev, je pokornější, nebouří se a dá se snadno ovládat.

Mocní bývalého světa, faraonové, králové, císařové a prezidenti, dali se zvěčňovati v pyramidách, pomnících, kostelích. Člověk, jenž byl vůdcem ruské revoluce, prostý člověk, jenž miloval lidi, květiny a zvířata a les, se zvěčnil jinak.

Dal ruskému lidu radost.

Jeho jméno žije v legendách nejzapadlejších národů. K jeho mauzoleu putují ze všech konců bývalé ruské říše. Jeho sochy ční nad hydroelektrárnami, přehradami, továrnami, dělnickými paláci. Jeho jméno nese řada věcí a měst, a hlavně město postavené na krvi nevolníků, ruského lidu, město, jehož proletariát za Leninova vedení dal signál k revoluci.

A to jméno znamená radost.

Slyšíte-li za letní noci smích a hudbu harmoniky, vidíte-li tančit tisíce lidí v parku kultury a oddechu, vidíte-li úsměv brigádýrů vedoucích do práce s prapory jako do boje komsomolské brigády – vzpomenete Lenina. V tomto smíchu osvobozené země a svobodného lidu je Leninův pomník. Je to pomník trvalý. V tomto smíchu žijí Leninovy oči, na které nemohu zapomenout nikdy, oči vidoucí do dálky budoucnosti, usměvavé a radostné, výsměšné, když mluvil o zahraničním měšťáctvu. Vzpomeňte na jeho rozmluvu

s Wellsem, není-liž nyní směšný Wells se svým proroctvím o konci Ruska a neměl-li Lenin právo se smát. S tímto smíchem umírali lidé v občanské válce, s oním smíchem pracovaly komsomolské brigády v Magnitogorsku a Kuzbasu za čtyřicetistupňového mrazu.

Neboť revoluce je především radost.

Jak smutné jsou Gorki. Jak temný je park, v němž jsou hrobky napoleonských vojáků. Gorki jsou nyní opuštěné. Nikdy sem nevzkročí Naděžda Krupskaja, Leninova žena a soudružka. Jen Leninova sestra žije někdy v létě v Gorkách. Leninův pokoj. Žádné sebe-menší pohodlí. Byl to skromný a pracovitý člověk, těsně před smrtí ještě pracoval. Uměl pracovat do úpadu, do úplného fyzického zhroucení, pak znovu vstal a pracoval. Muž, který se s takovou péčí staral o soudruhy, který na ně myslel i v poslední chvíli svého života, dovedl si odepřít vše.

Jdu se správcem Gorek, dělníkem, který tu byl již za života Leninova, po opuštěných stezkách. Zastavujeme se u lavičky, na které sedával Lenin se Stalinem, která je známa z fotografií. Park je ohrazen. Nebylo tomu tak vždy. Byl ohrazen teprve v posledních měsících Leninovy nemoci, kdy zakázali lékaři Leninovi veškerý hluk.

Dříve přicházeli v neděli dělníci z Moskvy, nebylo ještě pětidněvky, do neohrazeného parku, hráli tam na harmoniku, zpívali a koupali se v řece. Lenin chodil s nimi a smál se s nimi.

Králové a prezidenti dávají o sobě psáti v čítankách pohnutlivé příběhy. Jde převlečen král nebo prezident, dá dítěti cukroví nebo pomůže sedlákovi orat. Čítanky se hemží takovou svatozáří z falešných cetek. Nevystupoval na zapřenou, chodil do továren a vykládal, co je třeba dělat. A proto, když lidé mluvili s Leninem, bez ceremonií a formalit, nebylo to nic podiv-

ného, a ani se o tom nepíše v sovětských čítankách, protože to byla věc samozřejmá.

Smutné jsou Gorki, v nichž umíral Lenin, radostná je země. Umíraje, viděl Lenin, jak se rozvíjí jeho dílo. Umíraje, viděl budoucnost této země, dříve zanedbané, vykořisťované. Viděl, jak kráčí kupředu, jak ukazuje příklad všem národům. Jeho tvář, strhaná bolestí, jež v posledních měsících nabyla výrazu Rodinova *Myslitele*, byla bolestně stažena. Avšak jeho oči se smály.

„Buď smrt, nebo dohnat a předejít nejpokročilejší státy!“

To byla slova, s kterými se loučil se svou zemí a lidem.

Desátý rok od Leninovy smrti je druhým rokem druhé pětiletky. V onom roce má Sovětský svaz gigantický průmysl. V onom roce kráčí mohutnými kroky k blahobytu. V onom roce, uprostřed kapitalistického hospodářství, je země, jež se raduje.

Ano, slovo Lenin znamená radost.

Na to je třeba myslet ve smutných Gorkách.

Moskva

Rudé právo 21. 1. 1934

JAK A CO ČTOU LIDÉ V SOVĚTSKÉM SVAZU

Jedete ráno natřískanou moskevskou tramvají, lidé visí v hroznech ze zadní plošiny. Všichni spěchají do práce. V této tlačenci a spěchu jen jedna věc si zachová svou důležitost a majestát. Je to kniha. Viděli jsme dívku, jak jela tramvají, jednou rukou se držela

tyče, v druhé ruce měla knihu, a protože se musila stále držeti jednou rukou, převracela listy jazykem. Vidíte dělníka, který drží jakousi starodávnou knihu. Zajímá vás to, obvyčejně čtou dělníci novou sovětskou literaturu. Podíváte se blíže, čte v tramvaji Charlottu Brontëovou, román *Jane Eyre*, napsaný v 19. století jako hořká obžaloba měšťáckého řádu. Nyní je tato kniha v ruce dělníka, který ji čte s velikým zájmem. Zapomněl jsem jen říci, v které řeči. Nuže, čte ji v řeči originálu – anglicky. To není žádná výjimečná věc – pojedete-li ráno, když jedou dělníci do práce do Proletářského rajonu, tam, kde je soustředěno nejvíce závodů a kam jezdí jen málo úředníků, uvidíte v ruce dělníků, především mladých dělníků, kromě ruských knih – knihy anglické, německé, francouzské. A všechny tyto knihy budou umělecky hodnotné, uvidíte, že jsou čteny s velkým zájmem, pozorností a porozuměním. Ano, to je dejme tomu první poznatek, kniha došla tramvaj, onu tramvaj, ve které se v západní Evropě čtou večerníky a lehké romány.

Jsme návštěvou v klubu Kaučuk. Je to překrásně postavený klub ve Frunzenském rajonu pro dělníky závodu Kaučuk. Jsou zde krásné sály, skvělá večerní dělnická kavárna s orchestrem a jazzbandem, místnosti pro tělovýchovu, šachy atd. A samozřejmě též knihovna. Zajdeme do knihovny, jen tak mimochodem. Knihovna má skvělou čítárnu – jedna její polovina jest určena pro čtení jako prostředek oddechu, druhá polovina pro čtení jako práci. V jedné polovině jsou měkké klubovky, v druhé polovině pracovní stoly. Ptáme se knihovnice, co čtou tak nejvíce dělníci. Říká – samozřejmě politickou literaturu, pak beletrii. To jest ovšem tak, že technická literatura, která je vedle politické literatury nejoblíbenější literaturou, je přímo na závodě, v jednotlivých odděleních, takže když

dělník si vypůjčí knihu, dostane se mu ihned od inženýra neb technika odborné porady a vysvětlení míst, kterým třeba nerozumí. Zde v klubu jsou beletristická a politicko-teoretická literatura. A tak nás zajímá, která kniha má v poslední době nejvíce výpůjček. Očekáváme nějakou známou beletristickou knihu, třeba Šolochovovu *Rozjitřenou zemi* nebo Avdějenkovo *Miluji*. Avšak uslyšíme odpověď: Engelsův *Anti-Dühring*. Jsme nedůvěřiví, *Anti-Dühring* je vědecká kniha, nejzákladnější kniha marxismu, vedle *Kapitálu*, ve které je vyložena filosofická složka marxismu. „Můžete se přesvědčit“ – říká knihovnice – „tady je, prosím, kartotéka.“ Přesvědčujeme se, je tomu tak.

Vyjdete za letního večera na bulvár. Uprostřed bulváru je stůl, u stolku sedí dívka, má před sebou navršenou hromadu knih všech možných oborů, můžete jít a podívat se, vybrat si knihu, vypůjčit si ji, sednouti si na lavičku. Sedíte v čekárně zubního ambulatoria. Místo všelijakých ilustrovaných časopisů, jaké vidíte v západní Evropě, je tu pěkně v regálech knihovnička literatury všech možných oborů – vědecká literatura, beletrie atd. Jen jedna zvláštnost, je tu více literatury hygienické. Jsou tu knihy a brožury o správném ošetřování zubů, ale chcete-li, můžete si číst třeba román. Stejně tak najdete knihy ve všech místech, kde se lidé scházejí – v holírnách, v odvodních místnostech, na nádražích, ve vlacích. Již na cestě do Moskvy, na pohraniční stanici Něgoreloje, můžete požádati průvodčího, řekne vám ochotně, jaké knihy jsou v knihovničce, a přejete-li si, půjčí vám kteroukoliv z nich.

A to všechno bezplatně. Nebudete platit ani kopajku za půjčení knihy v obrovské leninské knihovně, která se počtem knih vyrovná téměř washingtonské knihovně, největší na světě, ani v malé knihovničce parčíku.

Láska ke knize, ke čtení je částí obrovského kulturního procesu, obrovského rozmachu země, jež měla kdysi rekordní počet ngramotných, země, kde byla nejmenší spotřeba papíru, kde se psaného slova užívalo na balení cigaret. Tato láska ke knize, ke čtení není jen ve městech. Hlavní kádr čtenářů je přece na venku, na vesnici. Brigády kolchozů a sovchozů odjíždějící na pole vezou s sebou nejen polní kuchyně. Vezou také knihovničky, aby mohli kolchozníci si po práci přečíst knihu, osvěžit se. Tyto knihovničky jsou velmi oblíbené a jejich obsah se dosti málo liší od knihovniček městských, především je tu zastoupen speciální obor – literatura agronomická, pak politická literatura a beletrie. A co je zajímavé – vkus kolchozníků, bývalých ngramotných mužů polodivošské carské vesnice, o níž napsal Lenin v článku, ve kterém komentoval osvětovou politiku carské vlády těsně před válkou v době III. dmy, že její vzdělání je nižší než vzdělání ngrů v Americe, tento vkus je stejný jako u městských dělníků. Kolchozníkům se líbí Tolstoj, Gorkij, Šolochov. O tom svědčí nejen rekordní číslce vydání knih těchto autorů, milionové náklady, zprávy prodeje knih u strojně traktorových stanic. O tom svědčí i dopisy kolchozníků, jejich živý zájem o knihu, literaturu, jejich kontrola literatury životem, jež se jeví tím, že okamžitě protestují, napíše-li autor něco nesprávného, neobjektivního o vesnici, a kontrola života literaturou. Nedávno byl v Pravdě uveřejněn v kronice dopis kolchozníků z malého kolchozu v Čuvašské republice. Kolchozníci tam vypravovali, že měli předsedu, který seděl celý den v kanceláři, na poli se vůbec neukázal, a to samozřejmě nedělalo dobrotu. „Tak jsme k němu šli“ – vypravovali kolchozníci – „přečetli jsme spolu s ním večer, po práci, Šolochovovu Rozjitřenou zemi a pak jsme mu řekli:

Podívej se na toho Davydova, to byl přece předseda, ten netrčel celý den jako ty v kanceláři, ten byl všude první v práci! A tak se náš předseda zamyslel a řekl, že se bude řídit příkladem toho Davydova, a od té doby pracuje dobře.“ Tento dopis je nejlepším příkladem, jak působí sovětská literatura na bývalou zaostalou vesnici. Vždyť přece jde o Šolochova, autora vysokých uměleckých hodnot, o němž napsal anglický Times, že je po Lvu Tolstém nejgeniálnějším ruským spisovatelem, o Šolochova, jehož knihy jsou přeloženy do všech světových jazyků.

Nejde jen o milionové náklady. Jde o to, co je vydáváno a co se čte. V době sjezdu spisovatelů byla v parku kultury a oddechu uspořádána malá výstava sovětské beletrie. Na této výstavě byl malý oddíl: literatura pro lid, vydávaná za carské vlády. Vidíme tu kromě různých modlitebních knih i hrůzostrašnou jarmareční literaturu, odpadky kolportážní literatury, různé pornografické knížky v křiklavých obálkách, snáře a kalendáře, vlasteneckou literaturu nejhrubšího zrna. Tohle tedy dávala carská vláda těm, kdož uměli číst, a těch byla na vesnici nepatrná menšina. Sovětská vláda nevydává naproti tomu žádnou literaturu pro určitý druh lidí – sovětskou literaturu čte každý – inženýr nebo kolchozník, vědecký pracovník stejně jako učedník ze závodu kuličkových ložisek. V květnu uspořádaly Literární noviny anketu mezi vědeckými pracovníky o tom, jakou literaturu beletristickou čtou, ukázalo se, že čtou totéž, co čte kolchozník nebo městský dělník: Puškina, Tolstého, Gorkého, Šolochova, Panfjorova. Kolchozník dostane to nejlepší, totéž, co dostane ostatní obyvatelstvo.

Přes milionové náklady nejsou vydavatelstva s to ukojiti poptávku. To se týká nejen literatury politické, technické nebo románů. Jde také o verše. Populárních

vydání Puškina vyšlo několik milionů. Avšak speciální komise vypočítala, že aby bylo možno ukojiti jen poněkud poptávku po verších Alexandra Puškina, básníka z počátku 19. století, šlechtice a důstojníka, bylo by nutno vydati nejméně 10 milionů exemplářů jeho vybraných spisů. To se také stane, protože dnes vidíte běhat tisíce lidí po antikvariátech celé Moskvy marně hledajících Puškinovy verše. Puškin je klasik, Majakovskij byl básníkem revoluce, jeho verše mají formu, o které se říkalo, že je nesrozumitelná širokým masám. Majakovského nenajdete v antikvariátech stejně jako Puškina. Je vydáván v závratných nákladech, ale to nestačí, je stejně vzácný. Je tu i Pasternak, mistr verše, básník, o němž by se řeklo, že píše jen pro úzký kruh čtenářů, básník složité formy, složitých obrazů, tvůrce zvláštního básnického jazyka. Pasternakovo vydání vybraných veršů bylo rozebráno za tři dny v Moskvě. Jděte a pokuste se je najít. Tak silná jest obliba knihy, tak široký je rozmach kultury v Sovětském svazu.

Vesnice píše: dejte nám literaturu, města volají po literatuře. Tiskárny chrlí statisíce a miliony tiskových archů, to však nestačí. Dělníkům úderníkům na závodech se dává jako zvláštní prémie legitimace opravňující, že mohou *nakupovat* nové knihy. Je to velké vyznamenání. Podle zásluh smí býti nakoupeno literatury do určitého obnosu měsíčně – za 30, 50 rublů. Úderníkům na závodech se kromě toho dávají jako prémie knihovničky.

Všechny veliké závody mají samozřejmě své knihovny. To však ještě nestačí. Pořádají literární přednášky, protože dělníci chtějí se dovědět bližší zprávy o spisovatelích, které čtou. V závodě na kuličková ložiska jména Kaganoviče byla nedávno přednáška profesora Jefremina o Puškinovi. Sál byl natrískán. Přednáška trvala daleko přes půlnoc. Profesor byl zahrnován

spoustou dotazů, aby horlivým čtenářům vysvětlil to aneb ono místo z Puškinových veršů. Profesor upadl opravdu do rozpaků, nebyl připraven na to, že posluchačstvo bude tak náročné.

Takové literární přednášky jsou pořádány po celém Sovětském svazu. Tak byl právě v těchto dnech uspořádán s velikým úspěchem večer na Charkovském traktorovém závodě, věnovaný tvorbě klasika Saltykova-Ščedrina. V závodním časopise Tempo byla uveřejněna řada článků o tvorbě tohoto satirika. O Saltykovi přednášel profesor Běleckij. Dělníci se pak usnesli po úspěšném literárním večeru, že uspořádají přednášky o Shakespearovi, Schillerovi, Černyševském, Puškinovi a jiných spisovatelích.

André Malraux, francouzský spisovatel poctěný cenou Goncourtů, vypravoval v době sjezdu, jak všude, kam přišel, se ho vyptávali dělníci na literaturu, na knihy, na spisovatele, které četli. V různých závodech se ho ptali soustružníci kovu, pekaři, válcovači, dělníci všech oborů na tvorbu André Gida, na Romaina Rollanda, na stanovisko Duhamela, na Paula Valéryho, a co soudí o krizi látky v evropském románu. André Malraux byl udiven, překvapen, žasnul. Všude se setkával s lidmi, kteří četli pilně knihy, kteří knihy milovali, kteří jim rozuměli a mluvili o nich lépe než profesionální kritikové. André Malraux se tedy jednou zeptal na jakési dělnické schůzi, proč tolik čtou knihy, a uslyšel odpověď: „Abychom se učili žít.“ Kniha není tedy rozptýlením, kniha je rukověť k činnosti, školou života.

Projdeme se nyní po Moskvě, podíváme se na knihkupectví. Je jich mnoho a všude je tlačénice. Především je tu hlavní dělení na antikvariáty a prodejny nových knih. Pak ještě jedno dělení: na uzavřená a veřejná knihkupectví. Uzavřená knihkupectví jsou ona,

o nichž jsme mluvili. Jsou to knihkupectví, která prodávají novinky, po nichž je velká poptávka, především spisy z politické literatury. Mluvili jsme o nich, když jsme vykládali o údernících na závodech, kteří dostanou jako prémii právo nakupovati si v nich knihy. Pak jsou tu ještě knihkupectví odborná: technická, dětské literatury, vědecká, vojenské literatury, literatury zemědělské, beletristické literatury, literatury divadelní, výtvarné a architektury, literatury protináboženské. A konečně je tu veliký dům na Puškinově náměstí, dům mezinárodní literatury, kde můžete koupiti knihy ve všech řečech národů SSSR a v řečech západoevropských národů: v němčině, frančtině, angličtině, španělštině, norvěžštině, dánštině, švédštině, holandštině, maďarštině, italštině, polštině, chorvatštině, slovinštině a samozřejmě i v češtině. Pak knihy v řečech národů východních: čínštině, korejštině, japonštině, mongolštině atd. Jsou tu i časopisy, učebnice, slovníky a příručky těchto jazyků.

Dům připomíná spíše knihovnu než knihkupectví, poněvadž knihy jsou vyloženy v policích, každý si je může volně prohlédnouti, kromě toho se mu dostane odborné porady. Zajímají nás především české knihy. Není jich mnoho, jsou to především knihy vydané v Moskvě v nakladatelství zahraničních dělníků. Neboť je důležité se zmíniti, že v Moskvě je Nakladatelské družstvo zahraničních dělníků, které již vydalo tisíce knih pro zahraniční dělníky v jejich rodném jazyku. V tomto nakladatelství vyšly i české knížky, jejichž obsahem jsou především aktuální vnitřní otázky, jež zajímají každého dělníka v SSSR, především rezoluce a řeči na sjezdech strany, kromě toho vydalo nakladatelství v češtině Stalinovu knížku o Leninovi, skvělý nový překlad Marx-Engelsova *Komunistického manifestu* a jiné. Z beletrie vyšlo v češtině v tomtéž na-

kladatelství Haškův *Švejk*, 1. díl, Včeličkova *Kavárna na hlavní třídě* a reportáže Eduarda Urxe *Na socialistických polích*. Celkem vydalo nakladatelství v češtině až dosud 22 brožur a knížek během 2–3 let. Není to počet malý, ovšem také ne velký, je však nutno počítati s omezenými technickými možnostmi.

Zahraniční dělníci mají v Moskvě i knihovnu: Knihovnu zahraniční literatury. Tato knihovna se stále doplňuje, kupuje knihy v zahraničí, zásobuje jimi dělníky, dodává bezplatně po celém Svazu knihovničky v rodném jazyku dělníků. Stačí jen, když dělníci nějaké továrny, dejme tomu na Kramatorském závodě, napíší, že by chtěli knihovničku řekněme v českém jazyku, dají si své podpisy potvrditi závodním výborem a knihovna jim pošle bezplatně k věčnému používání příruční knihovničku.

Zahraniční dělníci mají v Moskvě i svůj klub. Je to Klub zahraničních dělníků v Gercenově ulici, v bývalém šlechtickém paláci, ve kterém bydlil kdysi v roce 1812 Napoleon za pobytu v Moskvě. Členy tohoto klubu jsou i čeští dělníci v Moskvě, kteří tam ustavili československou sekci. A samozřejmě že v knihovně a čítárně jsou zastoupeny české knihy a časopisy. Čeští dělníci jsou horlivými čtenáři, téměř se vyrovnají ruským dělníkům. Knihovnice se směje: „Čeští dělníci se nakazili ruskou nemocí, čtenářskou horečkou.“ České oddělení knihovny je malé a skromné, je tu jen 183 názvů knih (několik knih je v několika exemplářích). Přesto je tu však čestně zastoupena marxistická literatura v čele s *Kapitálem*, který má dosti značný počet výpůjček, je tu i Engelsův *Anti-Dühring* a Lenínův *Materialismus a empiriokriticismus*. Z beletrie je tu většina překladů ruských autorů: Šolochov, Gladkov, Erenburg, je tu i poslední novinka, Katajevův román *Vpřed!*, nedávno vydaný v Praze. Z původní české li-

teratury je tu málo, našel jsem tu Bednářovu *Červenou zemi* a Gejzy Vámoše *Atomy boha*. Avšak knihovna je dosud v počátcích, je založena na aktivitě samotných dělníků, kteří tvoří knihovní výbor, spravují ji a starají se o její rozšíření, sbírají knihy mezi zahraničními dělníky atd.

České učebnice jsou vydávány na Ukrajině, kde žije největší počet Čechů (celkem je Čechů podle přibližného odhadu v celém Sovětském svazu asi 27 tisíc, z nichž většina žije na Ukrajině). Z učebnic již vyšel český slabikář, početnice a v těchto dnech vyjde i mluvnice. Na Ukrajině má být také vydávána česká dětská literatura.

Knihy jsou v Sovětském svazu poměrně laciné, zejména lidová vydání. Ovšem vycházejí zde i knihy „bibliofilské“ (bibliofilské musíme dát do uvozovek, protože nejmenší náklad takové knihy jest 20 000; kdyby někdo vydal v Sovětském svazu jakoukoliv knihu v ruské řeči v nákladu méně než 5000, byť by to byla odborná kniha o čínských hieroglyfech, byl by pokládán za šílence). To bibliofilské znamená, že jsou jen lépe upraveny než ostatní knihy. Jsou to zejména vydání klasiků světové literatury, vydávané nakladatelstvím Academia. (Vyšla tam již spousta knih, počínaje *Odyseou* a *Iliadou* a konče *Tillem Ulenspiegelem* Charlese De Costera a *Lidmi seldwylskými* Gottfrieda Kellera. Není třeba ani dodávat, že tyto knihy jsou za tři dny rozebrány a pak jich již nedostanete.)

Byli byste velmi překvapeni, kdybyste uviděli, s jakou radostí čtou dělníci automobilky Amo Prospera Merimée, jak soustružnice kovu ze závodu Kalibr, která přišla před čtyřmi roky pologramotná z vesnice, bude vám vykládati, jak skvělý spisovatel je Stendhal nebo „Genrich Gejně“ (Heinrich Heine).

Tisíce a miliony tiskových archů chrlí denně tiskár-

ny. Knih se tiskne stále více, náklady rostou, poptávka je však stále větší, předhání nabídku. Láska ke knize je jedním z nejzajímavějších faktů kulturního rozmachu Sovětského svazu. I největší nepřítel Sovětského svazu musí uznati, že nikde na světě se není možno setkati s tak velikým zájmem o knihu, o literaturu, jako v bývalé ngramotné ruské říši, kde již pomalu nebude ngramotných a kde stojí lidé ve frontě na Balzacovy romány.

Moskva

Magazín DP, leden 1935

PŘED DESÍTILETÍM DRUŽSTVA

INTERHELPO

Čeští dělníci v Kirgizii.

Dopis z Frunze

V bývalé carské kolonii Kirgizii, kterou osvobodila Říjnová revoluce spolu s ostatními národy bývalé carské říše, se bude konati Prvního května veliký svátek. Bude to oslava desetiletí průmyslového družstva Interhelpo. O Interhelpu bylo již psáno mnoho a ještě bude mnoho napsáno. Český a slovenský piší knihy Petr Jilemnický a Julius Fučík, rusky vyjde v nejbližších dnech knížka předsedy družstva Samuela, připravuje se sborník brigády kyrgyzských spisovatelů o Interhelpu, který bude vydán Kyrgyzským státním nakladatelstvím. A Interhelpo zasluhuje, aby bylo o něm psáno mnoho a aby se o něm evropský proletariát dověděl co nejvíce.

Interhelpo je příkladem a důkazem, jak v zemi osvobozeného proletariátu může si zahraniční dělník zajistiti sobě a svým dětem bohatý a blahobytný život

jedině svou prací a ruku v ruce s proletariátem Sovětského svazu. Interhelpo je rovněž příkladem správnosti leninské a stalinské národnostní politiky, neboť v tom družstvu pracuje svorně 14 národností bez jakýchkoliv třenic a národnostních rozmíšek. Před deseti lety vzniklo toto družstvo. Bylo organizováno nejprve v Žilině soudruhem Marečkem, rudým partyzánem, který jakožto účastník občanské války v Kirgizii znal dobře obrovské průmyslové možnosti této země a její přírodní bohatství. Do této země přijelo před deseti lety na stanici Pišpek družstvo Interhelpo, jež tehdy tvořili bývalí občané Československé republiky – Češi, Slováci, Maďaři, Němci. Byli to proletáři, z nichž většina byla členy komunistické strany, kteří přijeli do země socialismu, aby zde pomáhali socialistické výstavbě a zajistili sobě a svým dětem svobodný život. V r. 1925 byla na místě, kde je nyní osada Interhelpo, holá step. Na místě, kde nyní stojí textilní továrna, truhlářská dílna, mechanický závod, škola, klub, jídelna, řady obytných budov, byla holá step, kde rostl jediné plevel. Nyní tonou všechny budovy Interhelpa v zeleni. U každého domku je zahrádka a sad ovocných stromů, všechny ulice městečka jsou vysázeny stromy – především topoly a místním stromem karagačem. Když přijelo družstvo na místo nynějšího Interhelpa, nebylo tu nic, a nyní sahá již město Frunze svými průmyslovými budovami – masokombinát, kožedělný závod – až k osadě. Mezi osadou a průmyslovými budovami města Frunze se bude prostírat sad, jež právě vysazují frunzští dělníci spolu s „interhelpovci“. Bude to městský sad kultury a oddechu a tvoří jej sami dělníci na subotnicích. A tak obklopí osadu Interhelpo další zeleň. Namísto vyprahlé stepi bude Interhelpo zeleným městečkem. To všechno dokázali spolu s ruskými soudruhy českoslovenští proletáři

pod vedením komunistické strany a za pomoci sovětské vlády.

Nyní se chystá družstvo Interhelpo k slavnému výročí. Bylo to hrdinské desetiletí. V této zkoušce boje za vítězství socialismu obstáli ti nejlepší a nejzdatnější. Všichni, kdož přišli do SSSR s úmyslem, aby podobně jako v Americe se obohatili na útraty druhých a s penězi se vrátili do Československa, všichni ti, kdož nevěřili ve vítězství socialismu a starali se jen o svůj prospěch, opustili družstvo nebo byli vyloučeni. Zbylo zdravé jádro, jež dosáhlo úspěchů, jež se nezastavilo na těchto úspěších a dále bojuje a buduje socialismus pod vůdcovstvím komunistické strany.

Interhelpo pozvalo na slavnost desetiletého výročí řadu hostů. Těmto hostům ukáže družstvo výsledky, jež dosáhlo hrdinskou prací, ukáže jim své dílny a společenské budovy, svůj klub se zvukovým kinem, v němž jsou předváděny o několik neděl později stejné filmy jako v Moskvě (v těchto dnech je předváděn v kinu Interhelpa film *Veselí hoši*, příštím filmem bude *Maximovo mládí*), ukáže jim radostný a svobodný život, svou zdravou a silnou mládež, své sady, zahrady a pole – a ukáže jim své největší bohatství, své úderníky, hrdiny práce, kteří svou obětavostí zajistili družstvu nynější blahobyt. Svátek Interhelpa bude svátkem celé Kirgizie, jehož se zúčastní i zástupci místní vlády. Neboť Interhelpo má veliký význam pro celé socialistické Kyrgyzsko. Interhelpo bylo první průmyslovou jednotkou v Kyrgyzsku. Dělníci z Interhelpa napomáhali vytvoření průmyslu v Kyrgyzsku. V dílnách Interhelpa poprvé pracoval místní kyrgyzský proletariát. Z bývalých kočovníků se stávali v dílnách Interhelpa kvalifikovaní proletáři, textiláci, zámečníci, mechanici. Nyní pracuje v Interhelpu 10 procent místního kyrgyzského proletariátu. Celkem je zastoupeno v In-

terhelpu 14 národností, je to celá internacionála pracujících. Oslava desetiletí Interhelpa bude tedy i mezinárodní oslavou. Je nutné, aby byl o ní nejpodrobněji informován československý proletariát. Kolik lží bylo šířeno v československém tisku o Interhelpu. Kolikrát bylo odsouzeno československým měšťáckým tiskem k záhubě. A nyní po deseti letech může družstvo hrdě hlásiti československému proletariátu a proletariátu celého světa výsledky své práce. Na základě těchto výsledků může pak československý proletariát,

[zabavených 12 řádek novinového sloupce]

Výsledky, jichž dosáhlo Interhelpo, nejsou výsledky nějakých kolonizátorů, jsou výsledky práce dělníka jakékoliv národnosti, pracujícího čestně v zemi socialismu.

Frunze, v dubnu 1935

Tvorba 1. 5. 1935

JARO V KYRGYZSKÝCH HORÁCH

Sníh leží stále na horách. Řetěz hor strmí nad celým městem Frunze, zdá se, že se hory přímo vznášejí nad městem, jsou hranicí, pozadím, jež jako bílá čára podtrhuje město. Hory jako by se nesvažovaly, jako by byly bílým opevněním. Zdá se, že v nich není života. Díváš-li se na ně z oken Interhelpa, vidíš jen nejprve holé hnědé skály, pak vysoké bílé hory, pak modré nebe. Zdá se, že není cesty do hor. Strmí tak srážně, vypadají tak mrtvě, není vidět žádných stromů. A není vidět ani potoky, ačkoliv ovšem je zřejmé, že voda teče z hor, že ledovce dodávají stále vláhu vyprahlé půdě

dole na rovině. Dole jsou stromy a stroužky, aryky, jak jim zde říkají, zavodňovací příkopy. Mrtvá, žlutá země všechna zazelená, když se jí dotkne voda struh. Tam, kde není voda, je vyprahlá step. Tam, kde teče voda strouhami, roste všechno: brambory, cukrovka, pšenice, kapusta i ovocné stromy. Potok, než dojde na roviny, je zachycen v horách v hlavním aryku, kde sedí hlavní mirab. Tisíce věků leží na této hodnoti. Je to hodnota vznešená, snad ve středověku nosil mirab purpurový chalát, snad se mu lidé klaněli v prachu země. Mirab rozděluje vodu. A voda znamená život. Ten, kdo má v ruce vodu, má v ruce i lidský život. V středoasijských legendách je největší hrdinou ten, kdo dal lidu vodu, kdo vykopal příkopy a strouhy, kdo proměnil mrtvou step v kvetoucí kraj. Voda se pečlivě dělí, řekli bychom měří na litry. Liter vody znamená smích a radost, znamená lásku a štěstí, voda byla před bolševickou mocí výsadou bohatců, vodou zotročovali lid, vodu dostali ruští a němečtí kolonisté a Kyrgyzové a Kazaši byli zahrnuti do hladových stepů nebo do pustých hor. Níže a níže běží voda, nejprve jako horský proud, pak se zastaví u hlavního aryku a odtud již běží strouhami. Pak je to již kalná, hnědá voda, jež proudí líně v malých strouhách, jež oplodňuje tučnou zemi. Dole vidíme jen aryky. S trojkou koní stoupáme do hor po rozbředlé cestě plné výlomů. Potkáváme cestou vozy naložené senem, dvoukoláky, kyrgyzské arby tažené velbloudy. Potkáváme Kyrgyzy jedoucí na oslech, již vypadají jako velcí psi, nohama se dotýká Kyrgyz země, zdá se, že takové malé zvíře nekonečně trpí pod velkou tíhou a že se musí každou chvíli svalit na rozměklé stezce, kamenité půdě, ostrí kamenů se mu musí zařezávat do nechráněných kopyt, takové zvíře, jež je spíše hračkou a vycpanou figurou pro potěšení dětí. Avšak brzy potkáme osla, jenž na svém

hřbetě nese dva Kyrgyze, a nyní již víme, že osel vydrží vše, vydrží více než kůň a velbloud. Je nekonečně trpělivý a nekonečně dojemný, statečně kráčí vpřed. Těžce stoupají koně do hor. Sedíme, čtyři lidé, v kyrgyzské bryčce. Někdy, když koně jsou zpěnění, když únavou sotva táhnou, seskakujeme s bryčky a kráčíme, zabořující se do bláta, uprostřed poletujícího sněhu a větru vanoucího s hor do údolí. Kyrgyzská bryčka je zvláštní vynález. Není pérovaná jako pouťové bryčky našich sedláků, a přece je pružnější. Hrkotá po rozbitých cestách, ale otřesy nejsou tak velké. Snad byla dlouho vymyšlena kolonisty-pionýry, aby vydržela jakékoliv cesty, snad ji někde vymyslili a přizpůsobili ukrajinští kulaci, táhnoucí za novou zemí do jižních krajů přes celé nekonečné Rusko, přes urálský hřbet a poušť Karakum. Tak zůstala tato bryčka dopravním prostředkem, neboť automobil po takových cestách nevyjede. Je to zvláštní bryčka, kde lidé sedí po stranách, takže každá dvojice vidí jen jednu část krajiny. A pojednou je krajina velmi živá. Dole se zdají hory pustými, ale čím více stoupáme, tím více potkáváme lidí, stromů, zvířat. Na sluneční stráni mají své nory svišťové a dívají se zvědavě na cestu pod sebou. V potoční strouze uvidíme starodávnou tobolku, bachratou, velikou, černou, s niklovým rámováním a neohrabaným uzávěrem, vytahujeme ji, doufající, že tu snad leží od prvního proniknutí Rusů do Střední Asie a Sedmiříčí, ale její obsah je úplně sovětský – teď se díváme na sovětské obligace, půjčky první pětiletky, jsou všude tyto papírky podobné bankovkám, od Něgorelého až do Kamčatky, tyto papírky, jež znamenají magnitogorské peci a uhlí Kuzbasu, Dněprogres a Stalingradský traktorstroj, znamenající žací stroje a sovětské blumingy, znamenající chaláty Kyrgyzů a vysoké boty kolchozníků, znamenají však také lásku

a důvěru sovětského lidu ke své vládě – diktatuře proletariátu. Vedle nich je tu asi čtyřicet kopejek a nějaké daňové dokumenty kolchozníka. Klademe zase vše pečlivě do tobolky, abychom je odevzdali v nejbližším selském sovětu. Míjíme Staropavlovku, nyní Bajtik. Byla to vesnice ruských kolonistů na násilně uzmuté zemi Kyrgyzů, přední hlídka carské politiky v horách, kde za práci čeledínů Kyrgyzů, kteří po západu slunce se nesměli ve vesnici ukázat, podobně jako Kafrové na plantážích bílých v jižní Africe, bohatli kulaci. Revoluce zde provedla svůj škrt a uvedla všechno do správných kolejí. Na násilně uzmuté zemi bydlí zase Kyrgyzové. Avšak nebydlí již ve špinavých jurtách, nýbrž v domcích bývalých kulaků se střechami z cihlových tašek, v domcích vystavěných za jejich práci, za práci Kyrgyzů, kteří se nesměli ve vesnici ukázati po západu slunce. Revoluce staví a boří, revoluce mění a napravuje. Vrátila Kyrgyzům jejich zemi a změnila jejich zvyky. Neboť člověk, který žije ve zděném domku se střechou z červených tašek nebo plechu, člověk, který žije v kolchozu a jehož děti chodí do školy sedmiletky, jenž se léčí v ambulatorii, čte noviny, poslouchá rádio, je úderníkem a chodí do politického kroužku, je jiný než člověk, který žije ve špinavé jurtě, spí na špinavé plsti, živí se kobylicím mlékem a kočuje z jednoho hubeného pastviska na jiné. A chcete-li vidět nejpádnejší důkaz změny, jež nastala u Kyrgyzů, změny, již způsobila revoluce – je to vepř. Ano, vepř. Je jich mnoho v kyrgyzské vesnici. Malá podsvinčata pobíhají vesele po ulici, všude je slyšet chrochtání, o kousek dřeva se pěkně dře veliký vepř. Počkejte, co je na tom divného? To je ale velká revoluce. Kyrgyzové byli mohamedáni. Takoví zvláštní mohamedáni, poněvadž korán je, jak známo, psán arabsky, a devadesát devět procent jich bylo negramotných, natož aby ještě uměli arab-

sky. Kromě toho předpokládá korán mešitu a muezzina, ale pochopitelně není možno tahat mešitu i s věží po horách. Avšak jedno jim bylo vštípeno mohamedánskými mully, a to věděli pevně – opovržení k vepři, ke strašlivému zvířeti, jehož maso jedí nevěřící, a když sní kousek masa Kyrgyz, přijde okamžitě do pekla. A co je peklo, to si dovedli představit. Viděli jej dosti na zemi, když z nich carští úředníci mačkali daně, když je odkopávali carští kolonisté, když jim dřeli svorně kůži bajové a kulaci. Takže vepře nenáviděli prudkou nenávistí a jeho název byl nejstrašnější nadávkou. Nyní si ovšem libují na vepřové pečínce a na sádle pečou takové zvláštní placky. Tak revoluce staví a boří, mění a napravuje. Je všude a je nepřemožitelná.

Je ještě chladno, sníh poletuje kolem, ale vidíme již první květiny. Vypadají jako naše podléšky, vylézají opatrně z jarní země a pojednou se vyhoupne slunce a praží ze všech sil. Zde se počasí rychle mění, zde se počasí „dělá“. Odtud letí mraky dolů do údolí a tam vybuchne bouře, déšť, sníh, krupobití, nebo se začne vlniti písek, pak písek se dá do pohybu, začíná útok na zelené oázy, písek víří a tam je poušť, převalují se duny čili, jak jim zde říkají, barchany, tvoří se nový reliéf krajiny. Rostliny pouště, jež se dovedou udržet i na písčité půdě, jsou rozmetány a zasypány a brzy se vyšplhají na nové pískové kopce. Nesmíme si představovat poušť jako plochou jednotvárnou rovinu. Ne, je vlnitá rovina s cimbuřím kupek. Poušť vypadá spíše jako horská dráha s pohybem stále dolů a nahoru.

Avšak zde na horách, zde není písku. Brzy se nižší hory zazelenají a vysoké zůstanou vězet ve sněhovém obalu. Až nastane parné léto, bude sníh tát a voda poběží dolů do aryků, aby uzrála alma-atinská jablka, veliká jako pěst, a ruměné broskve.

Jedeme kolem kyrgyzských kolchozů. Řadí se v nich pěkně vedle sebe domy z hliněných cihel, „bacíků“, jak se říká ve středních Čechách, a jurty zčernalé špínou a kouřem. Jurty stojí ve dvorcích a zřejmě nejsou obývány. A tu je třeba říci několik slov o jurtách a zákonech revoluce. Revoluce odsoudila jurty částečně k záhubě. Jurty pomalu mizí, Kyrgyzové je přestávají dělat, Rusové je, jak známo, nevyrábí. Je to složitá věc, taková jurta, ačkoliv by se zdálo, že na ní nic není. Avšak představte si skládací kajak v desateronásobném rozměru, kde každá hůlka a tyčka mají svůj účel a soubor těchto hůlek, tyček a příček znamená pak hotovou jurtu. Pak je jurta obalena podle toho, jak je zámožný její majitel – plstí, kožemi nebo starými hadry. Uvnitř jurty je uprostřed ohniště, ve střeše-kopuli jurty je díra, kterou uchází kouř. Nábytku žádného není, poněvadž Kyrgyz sedí při jídle na bobku, postel zde také není, poněvadž Kyrgyz spí na zemi na plsti – košmě. Pro koně je vykopána díra v zemi, to je koňská stáj, ovce jsou zavřeny v ohraď obehnané naplácanou hlínou. A to je celé hospodářství. Kolem jsou hory, ledovce se blyští v slunci, v noci je nad hlavou vysoké jižní nebe, horské potoky plné pstruhů řítí se střemhlav dolů k údolím. Je to příroda Švýcarska a jurty jsou anachronismem. Ne tak docela. Neboť jurta je pevnější než jakýkoliv stan, vydrží sněhové vánice a vichřice, je tak sestrojena, že voda po ní stéká a nepromáčí ji. Jurta se hodí pro kočovníka, hodí se pro letní zotavovnu vysoko v horách, hodí se pro pohraniční stráž na hřebenech Ťan-šanu, hranici Číny, ale nehodí se pro kolchozníka, jehož blahobyt roste.

Říká se, že gotický sloh vznikl ze smrkového lesa, a ležíte-li v lese na zemi a podíváte-li se vzhůru, zdá se vám, jako by se nad vámi tyčily gotické věže s vížkami,

růžicemi a chrliči. Jurta je architekturou kočovníka. Nemá žádné perspektivy vzhůru, protože je to polokoule. Jejím hlavním znakem je obruč, její perspektiva je uzavřená. Je to obruč, která svírala kočovníka, obruč hloupých, přežilých zvyků, obruč barbarského náboženství, jež velelo kyrgyzské ženě roditi vsedě a bez veškeré pomoci, obruč otroctví a negramotnosti. Do tohoto začouzeného špinavého bydlíště vcházejí lidé sklonění, toto neustálé sklánění tlačilo Kyrgyzy k zemi, k divošství. Avšak právě ono vztyčení člověka nad zemí bylo příčinou převahy člověka nad zvířetem, počátkem kultury a civilizace. Jurta nemá oken, její svět je černý a uzavřený, plný hrůzy – strašných pověr. A revoluce, jež znamená kulturu, čistotu, pořádek, světlo, zdraví a vysoké jarní nebe, skoncovala s jurtou. Kyrgyzský kolchozník již nemůže žít v jurtě. Avšak má ji postavenou v zahradě, tak jako pochováváme své předky na hřbitově, jurta je hrobem minulosti, je pohledem zpět, od nějž se ještě nemůžeme odloučiti. Dům znamená i postel, i židle, a znamená konec opičího dřepu, seděti na židli vede ke kulturnímu životu, na bobku není možno číst a psát, je možno se jen tupě klanět nějakému barbarskému bohu, ale židle znamená již Leninovy spisy, Shakespeara v kyrgyzském jazyku a účast v kroužku politgramoty. Tak revoluce, že rozlomila obruč jurty, vzpřímila člověka a propůjčila mu lidskou důstojnost. Našel jsem v domku Kyrgyza na stole nápis, na nějž se díval se zbožnou úctou. Byl psán kyrgyzským jazykem, latinským písmem, takže jsem mohl přečísti jeho podpis – byl to podpis Karla Marxe. A když jsem si dal nápis přeložit, vyklubala se z něj Marxova věta, kterou mladý Marx začínal revoluci v myšlení, věta z polemiky proti Bruno Bauerovi, kdy mladý Marx byl ještě pod silným vlivem Feuerbachovým. Je to ona obdivuhodná věta o tom, že mate-

riální sílu lze porazití jedině materiální silou, avšak stane-li se myšlenka majetkem mas, stává se materiální silou. Počátek Marxova revolučního myšlení byl počátkem revoluce v kyrgyzském domku vysoko v horách na třicet kilometrů daleko od města Frunze, na několik tisíc kilometrů daleko od Marxovy vlasti, na horských pláních Střední Asie. Až sem, kde končila lidská civilizace, až sem, k bývalému kočovníkovi Belikbajevovi, dorazila Marxova filosofická myšlenka. Aby z něho učinila bojovníka socialismu a – člověka.

Frunze, 28. dubna

Tvorba 9. 5. 1935

DESET LET INTERHELPA

Před desíti lety vyjížděl z Žiliny transport vystěhovalců. Byl to zvláštní transport. Vlak byl vyzdoben rudými prapory, na nákladních vagonech byla hesla ve všech řečech Československa a lidé, kteří tvořili transport, mluvili rovněž v různých jazycích. Byli mezi nimi Češi, Slováci, Maďaři a Němci a ve vagonech byly jejich rodiny, stroje, knihy a nástroje. Vlak odjížděl na východ, a nikoli na západ, kam směřuje obvyčejně emigrace. Vlak jel do neznámé země, daleké několik tisíc kilometrů. Země se jmenovala Kyrgyzsko, ležela ve Střední Asii. Lidé, kteří odjížděli do tohoto kraje, měli o ní velmi sporé představy. Vezli s sebou Sven Hedina *V srdci Asie*, kde se mluví o ní jako o carské provincii, zaostalé, s mohamedánským kyrgyzským obyvatelstvem a carskými kolonizačními úředníky. Mnoho o ní u Hedina nenašli, protože od tamtud se vypravoval Hedin na své expedice do Mon-

golska, Kašgaru a Tibetu. Hedin sám říká, že tento kraj byl vylíčen již jinými cestovateli, a že se tedy nemusí o něm zvláště zmiňovat. Věděli, že jedou do Asie, Střední Asie, tohoto kotle národů, odkud vyšel Attila, Džingischán a Tamerlán, a v těchto zvláštních jménech, známých ze školních lavic a kalendářů, zněla divokost, sverepost a nebezpečí. Avšak věděli hlavní věc: že Kyrgyzsko je částí *Svazu sovětských socialistických republik*.

Žilina je malé, ale krásné město. Strmí nad ním hory, Malé Tatry, a protéká jím Váh, široká řeka. A dole se táhne rovina, kde zraje pšenice. Část lidí, kteří opouštěli Československo, byla odtamtud nebo z okolí. Ostatní byli z jiných částí Československa. Všichni odjížděli do nové země, aby v ní začali žít novým životem. Byli mezi nimi různí lidé s různými sny. Někteří z nich byli dělníci, jimž se říká v kapitalistickém světě „rebelanti“. Byli to lidé, kteří nemohli snést kapitalistický útlak, a ještě více kapitalistické nevolnictví, závislost dělníka na kapitalistovi. Byli to dobří dělníci, kteří poměrně dobře vydělávali, ale chtěli být svobodnými ve svobodné zemi, nechtěli být zbožím „pracovní síla“. Byli to lidé politicky uvědomělí, kteří prošli surovou školou třídních zápasů, stávkari vyhazovaní často kapitalisty z práce, zapsaní na černé listině, ale dobří, kvalifikovaní dělníci, jak se říká, „se zlatýma rukama“. Jiní lidé byli zase jiného druhu. Snili o nové Americe. Chtěli pracovat, dřít do úpadu, ale pak se vrátit s kapitálem domů, koupiti si domek nebo dílnu, žít pohodlným životem maloměšťáka, „vyšplhati se výše“. Doma byli dělníky, průměrnými dělníky, ale tam, v daleké, divoké a zaostalé zemi, tam zbohatnou, vrátí se domů s plnými kapsami peněz. A tehdy se na ně budou dívat závistivě sousedé a sousedky, a místní honorace, která je dříve nezna-

la, se jim bude klanět. Byli to lidé otrávení kapitalistickým světem, mírou člověka jim byly peníze a jeho cena spočívala ve slově „kolik má“.

Do Kyrgyzska jeli celý měsíc. Projeli Polskem, kde musili sundati rudé prapory a zůstatí ve vagonech, a konečně se octli v Sovětském svazu na stanici Voločysk. Je to malá stanice, na bývalé hranici Rakouska-Uherska a Ruska, na polské straně je město Podwołoczyska a na ruské Voločysk. Mezi nimi je železniční most a celý svět. Tam teprve svobodně vydechli a zazpívali *Internacionálu*. Přišli je vítat místní dělníci s hudbou a prapory a mluvili s hrdostí o své zemi, zemi pracujících. Jakýsi starý dělník vystoupil a řekl: „Nemyslete, soudruzi, že jste přijeli do hotového ráje, že vás nečekají obtíže. Nikoli, i zde musíte bojovat, pracovat. Avšak jste v zemi, kde vládne proletariát, kde vládnete i vy, dělníci z jiného světa. Buďte si toho vědomi, soudruzi.“ Pak jeli nekonečným Ruskem. Žili na stanicích několik dní, někdy i týden, chodili nakupovat na bazar a koupat se do neznámých řek. Jedna z nich byla obrovská, byla to Volha. Pak za Orenburgem uviděli poprvé stepi – tak začínala Asie. Bylo jim úzko, viděli po několik dnů jen holou step, prach a písek, a stále se vyptávali, je-li místo, ve kterém se mají usídlit, podobné těmto písečným pustinám. Avšak brzy přijeli do obydlených míst Střední Asie a viděli zelené oázy, první Kyrgyzy na železničních stanicích a první jurty. Dívali se zvědavě na jejich vnitřní zařízení, pili kumys, který chutnal kyselé, a ženy si stěžovaly, že z takového mléka není možné vařit kávu. Avšak jinak byli v radostné náladě, poněvadž se blížili svému cíli – k městu Pišpek. A pak viděli hory. Vrcholky se blyštily v jarním slunci, na nižších horách svítila zeleň, byly to hory podobné horám Slovenska a Čech, jen nebyl na nich les. Avšak to, že to

byly hory, a nikoli holá stepní rovina, kterou jeli tolik dní, se jim velmi zalíbilo.

Přijeli na stanici Pišpek, na místo, které si vybrali k pobytu – hory byly na dosah ruky, ale místo byla holá step, na níž rostlo jen bodláčí. Země byla suchem a žárem vypálená. Žili nejprve ve vagonech, protože nebylo bytů, pak ve starém letním vojenském táboru. Spali všichni v několika místnostech, muži, ženy, děti. Vařili ve společném kotli, ženy různých národností se střídaly při vaření, byly z toho malé hádky. Češi byli zvyklí na českou kuchyni, Maďaři na maďarskou atd. Začali stavět první domky, stavěli všichni, ženy, mužové, děti. Kopali hlínu, vypalovali cihly, pálili bodláčí, počali sázeti stromy. Pracovali na volném vzduchu, obuvníci spravovali obuv na verpáncích, kovodělníci postavili na stepi dynamo, hodili transmisi přes větev stromu a pracovali na soustruzích. Budovy rostly, holá step se měnila v obydlený kraj. Domky byly postaveny, od společné kuchyně se postupně přecházelo k individuálnímu vaření. Avšak přijela druhá část transportu – textiláci. Bylo nutné je umístiti, bylo nutné stavěti novou textilní továrnu. Podíly členů již dávno byly spotřebovány. Avšak žili ve svobodném státě, vlasti pracujících. Komunistická strana a sovětská vláda podpořily v rozhodném okamžiku emigranty. Poskytly jim dlouhodobé půjčky, pomohly jim postavit textilní továrnu. Pak zažili dělníci ještě neštěstí. Vyhořela kovodělná dílna. Bylo nutno pracovat znovu, znova stavěti. Avšak pak počíná růst a každým rokem stoupá blahobyt. Textilní továrna již dávala zisk. Všechny podniky Interhelpa byly výnosné. Členové již dostávali řádně vyplácenou mzdu, bydlili v domcích. Tehdy však vyvrcholuje konflikt s „Amerikány“, tj. s lidmi, o kterých jsem již vypravoval, kteří přišli do Sovětského svazu se obohatit a vrátiti se s kapsami pl-

nými peněz domů. Byli přirozeně zklamáni, chtěli likvidovati družstvo a prodati stroje. Byli však poraženi a část opustila družstvo nebo byla později vyloučena, část uznala své chyby a pracuje dodnes v družstvu. Interhelpo rostlo a sílilo. Byla postavena škola, pak klub s místem pro 1000 osob, pak jídelna, nová řada obytných domů. Od r. 1928 se stává družstvo opravdu mezinárodním, vstupují do něho Rusové, Ukrajinci, Kyrgyzové a příslušníci jiných národů Východu a Západu. Družstvo se stává důležitou součástí Kyrgyzska, v něm se školí první kyrgyzský proletariát, družstvo pomáhá budovati průmyslové podniky, pracuje pro stavbu Turksibu a ke dni svého desítiletí stojí tu celé zahradní městečko Interhelpo.

Blíží se k němu již město, město přišlo k Interhelpu novými továrními budovami masokombinátu a mlynářského kombinátu, dělnickými obytnými budovami. Vedle Interhelpa vyrostlo již nové dělnické městečko. Mezi ním, továrními budovami a Interhelpem bude zřízen veliký park kultury a odpočinku. Pionýři průmyslu v Kyrgyzsku jsou již obklopeni svými třídními bratřími, z bývalé země ležící ladem se stává kulturní středisko s divadlem, zvukovým kinem, klubem, školou a knihovnou. A tak našli dělníci Československa v Kyrgyzsku, v části Svazu sovětů, svou *pravou* vlast.

1. května slavilo družstvo své desítiletí. Prošlo bojovou cestou a má co ukázat. Může ukázati své továrny: textilní továrnu, kožedělný závod, truhlárnu, mechanický závod. Může ukázati své výrobky: sukno vlněné a polovlněné, kůži chrom a kůži lak, nábytek, stroje vyrobené ve vlastní kovodělné dílně. Může ukázati i klub, i ambulator, i dětské jesle, i vanové a sprchové lázně, i sad s estrádou pro letní divadlo a vodotryskem, tisíce stromů dekorativních i ovoc-

ných – a to všechno vytvořilo několik stovek lidí na holé stepi. Může však ukázat ještě něco většího – lidi úderníky. Byli to lidé, ať Češi, Slováci, Maďaři, Kyrgyzové, nebo Rusové, prostě dělníci, kteří věděli, proč a zač bojují. Dovedli překonat obtíže, dovedli i strádati a přinášeti oběti, dovedli chodit nemocní s horečkou do práce, bylo-li toho třeba, dovedli pracovat na subotnicích ve volných dnech, pracovali bolševicky – byli těmi dělníky, kteří dovedli spojití západoevropskou praktičnost s ruským revolučním nadšením.

Deset let družstva je počátkem, je prvním stupněm další výstavby socialismu na cestě k beztrždní společnosti. Interhelpo roste, staví se nový kožedělný závod, nová továrna na nábytek. Každý rok znamená nový stupeň k většímu blahobytu. Děti členů družstva chodí již do vysokých škol, stávají se z nich lékaři, inženýři. Část členů zaujímá již vysoké funkce v stranických a sovětských organizacích. Každý den, každý rok je krokem vpřed, nezadržitelně spolu s miliony proletářů Sovětského svazu. Před desíti lety odjížděli dnešní členové družstva z Československa. Tehdy bylo postavení proletariátu v Československu tíživé, dělník byl vykořisťován a odkopáván od vzdělání, ale nebylo ještě krize. Tehdy se jim vysmívaly měšťácké noviny, že odjíždějí do „země hladu“, prorokovaly jim, že se plačky vrátí domů, že budou raději „sedět v Československu v kriminále než v Rusku na svobodě“. Uvěřňovaly o družstvu klepy různého obsahu, snažily se družstvo rozvrátiti. Několik desítek malověrných a slabých se skutečně vrátilo domů. A nyní dostávají členové Interhelpa dopisy od bývalých členů, kteří žijí doma v Československu. Prosí, zapřísahají, aby se mohli vrátiti zpět, stěžují si, nařikají na nezaměstnanost, bídu a krizi. Desítky takových dopisů vám může ukázat každý člen Interhelpa. Tak na příkladu tohoto

poměrně malého kolektiva byl znova proveden důkaz, jaký je rozdíl mezi světem socialistickým a kapitalistickým, mezi Sovětským svazem a Evropou. Tak na příkladu této hrstky zahraničních dělníků v milionové mase sovětských občanů je možno znova dokázati, k čemu vede svobodná práce v zemi všech pracujících za vedení hrdinské komunistické strany.

Příklad Interhelpa je příkladem dvou světů, dvou hospodářských systémů – příklad socialistického a kapitalistického hospodářství. A opět na jedné straně – v zemi sovětů – stoupající blahobyt – na straně druhé – v zemích kapitalismu – nezaměstnanost a fašistický teror. Interhelpo vstupuje do druhého desetiletí jako pevný socialistický kolektiv, jako družstvo dělníků, v němž 14 národností pracuje svorně na společném díle – úplné výstavbě socialismu.

Svět práce, květen 1935

KOLEM JEZERA ISSYK-KUL

1. Průsmyk Boamský

Hlasem stříbrných polnic a rachotem bubnů začíná den. Parný, asijský den. Tisíce lehce obutých nohou zvirují prach. Je ještě brzo ráno, je východný sváteční den, kdy jindy ještě město spí, kdy se jindy objevují první chodci nebo vyjde obyvatel domku podívat se, teče-li v aрыku voda, kdy začínají hučet petrolejové vaříče a bachraté samovary. Město se chystá k přehlídce tělocvikářů, sportovců. U vládní budovy je postavena tribuna, tady bude kyrgyzská vláda přehlížeti svou mládež – bývalé kočovníky narozené ještě v jurtách, kteří projdou kolem tribuny v tričkách a trenýrkách

a někteří budou mít v rukou tenisové rakety ověšené květinami...

Jak daleko je od jurty do tenisových raket a květin? Jak daleko je od kočovišť k domům se židlemi a stoly, květináčem, svazkem Lenina na okně? Mezi těmi to všemi předměty leží cesta. Cesta Říjnové revoluce a leninské národnostní politiky.

Město je naplněno kyrgyzskou mládeží, dívkami a hochy v trenýrkách a tričkách. Někteří z nich se snad ještě pamatují na strašný rok 1916, vraždění, loupění a strašlivé čínské zajetí. Pamatují se, je to jen matná vzpomínka. V sebevědomých krocích, jimiž projdou před vládní tribunou, v jasných usměvavých hlasech zazní radost budoucnosti kyrgyzského národa. Standardy a hesla budou svědčiti o růstu, o velikém pochodu od špinavých zakouřených jurt, od útlaku, vymírání, negramotnosti k rachotu sprch, k Marxově *Kritice politické ekonomie* a kytičce v knoflíkové dírice. A z vládní tribuny se budou dívatí bývalí otroci feudálů, bývalí negramotní pastýři a nádeníci kulaků na svůj osvobozený národ.

Uvidí krásu tohoto národa, krásu, jež se bude lesknouti na jarním palčivém slunci, jako opálená těla, jako polnice a trubky, jako kovové modely závo-du. Uvidí národ, jenž byl honěn jako zvěř, uvržen do ponížení a otroctví, vysáván vlastní šlechtou a kulaky, odkopáván carskými úředníky, mučen čínskými ambany, okrádán a vražděn – jenž si však zachoval vždy hrdost a odvahu, jenž umíral, aniž by se vzdal, jenž bojoval do poslední chvíle, ačkoli se zdálo, že všechno je marné, že vpředu je jen smrt, temná noc a beznaděj. Byli to poslední mohykáni umírající na horských pastviskách uprostřed ledových hor, hnáni neustále výše, tam, kde již nic neroste, kde půda již nedává potravu ovcím. Dole v úrodné půdě ležely vesnice kolonizá-

torů a administrátorů, jejichž chamtivé ruce se stále natahovaly po nové půdě. Co zbývalo – státi se otroky nových pánů, nebo běžeti stále výše do hor a tam umíratí v nemocech na kamenité půdě? Snad by se pak, až by jich zbývala jen hrstka, našel nějaký Fenimore Cooper, aby opěvoval jejich obratnost, hrdost a odvalu. Snad by jim dalo pak ruské měšťáctvo rezervaci, kde by mohli vymírat podle libosti. Byl takový plán, ale o tom později.

Město, jímž procházejí průvody kyrgyzské mládeže pochodem vítězů, město, jež je vítá prapory, hudbou a výkřiky, bylo přední hlídkou carismu. Bylo sídlem úradů a vojska, bylo opevněným bodem v nepřátelské zemi, tam sídlil onen stroj, který zabíral půdu, zabíjel, konfiskoval, loupil a pálil. Ve městě nebylo kdysi Kyrgyzů, přicházeli tam jen jako žadatelé nebo vězňové, vítáni posměšky a kopanci. Město bylo kdysi nepřátelskou silou, obludou, před níž bylo nutno prchatí do hor.

Nyní patří toto město jim, kyrgyzskému národu. Postaveno z jejich potu a krve, aby bylo žalářem a sídlem kolonizátorů, stalo se hlavním městem osvobozeného národa. Ve městě jsou kyrgyzské školy, úřady a knihovny, z města vycházejí vzdělání kyrgyzští pracovníci, ve městě jsou nemocnice a vědecké ústavy kyrgyzského národa.

Kyrgyzská mládež tohoto města jde před tribunu vlády kyrgyzské republiky a zpívá revoluční písně v jarním ránu.

Z tohoto města, nazvaného jménem Frunze, což je jméno proletářského vojevůdce, vítěze u Perekopu, který se zde narodil, vyjde odpoledne po přehlídce sportovců a slavnosti na stadionu naše výprava. Pojede na dalekou cestu k jezeru Issyk-kul, do střediska severní Kirgizie, do kraje horských říček a potoků,

lesů a pastvin, sněžných horských hřebenů, jež dosahují výše 5000 metrů, jsou tedy vyšší než Mont Blanc. Jezero Issyk-kul je desetkrát větší než Ženevské jezero, jeho délka je 180 km. Blízko jezera teče řeka Ču, ale nevytéká z něho, z jezera vůbec žádná řeka nevytéká. Avšak v roce 1916 za povstání Kyrgyzů, za nelidského mučení a vraždění kyrgyzského lidu, vymysleli poražení povstalci plán – prokopati kanál mezi jezerem a řekou Ču a spustiti vody jezera na město Pišpek, město, v kterém sídlily carské úřady a celý utlačovací stroj. Všechno by bylo zatopeno a Pišpek byl by smeten, onen Pišpek, jenž se nyní nazývá Frunze, jímž procházejí nyní hrdě hoši a děvčata kyrgyzského národa na sportovní přehlídce. Kyrgyzové prokopali již 7 čtverečních metrů, pak byli chyceni hlídkou carského vojska a postříleni.

Naši výpravu tvoří 11 lidí, z nichž dva jsou šoféry. Dopravním prostředkem je nákladní Fordův automobil na 1,5 tuny, šestikolový, přizpůsobený k špatným cestám a jízdě do hor. Vezeme s sebou málo věcí a potravin, kraj je obydlený a potravin je v něm tolik jako v žádném jiném kraji, ježto je těžké je vyvážet. Naši výpravu vede soudruh Mareček, zakladatel Interhelpa, rudý partyzán, jenž bojoval v těchto krajích v době občanské války a zakládal zde sovětskou vládu. Je z Valašska, z Nového Hrozenkova u Vsetína, dostal se do dnešní Kirgizie a k jezeru Issyk-kul, prchaje před světovou válkou. Pracoval v tomto kraji, zamiloval si jej a bojoval o něj proti kulakům a bílým, zná v něm každou vesnici a říčku, všude má kamarády z let občanské války. Založil v něm dvě komuny, které sice již neexistují, ale jejich členové jsou nyní předbojovníky socialismu. Mluví nadšeně o tomto kraji – o hlubokém jezeru orámovaném horami ve výši 2000 metrů nad mořem, o kraji, jenž předčí Švýcarsko, o průmys-

cích a ledovcích, o jeho zvířeně – bažantech, divokých slepicích kekilik, divokých kozách teke a divokých ovcích archari. Každý kousek kraje má jiné podnebí, ale celkem je podnebí mírné, jezero nikdy nezamrzá, zimy nejsou nikdy kruté, ale přece jsou tu vesnice, kde na jednom konci praží slunce a na druhém padá sníh. A pak je to hranice, skutečná, opravdová hranice. Až sem sahá sovětská moc s kolchozy a sovchozy, pěti-cípymi hvězdami na čepicích pohraniční stráže. Za hřebeny hor leží Čína, odtud přicházejí do Karakolu karavany velbloudů přes horské průsmyky, odtud přicházeli i bandité, vyzbrojeni anglickými a později i japonskými puškami, odtud přicházejí však také Kyrgyzové, Dungané (mohamedánští Číňané) a Ujguři (kmen příbuzný Kyrgyzům), aby se usídlili v zemi sovětů a založili tam kolchozy. Zde u Karakolu byl kdysi zadržen houfec kulaků přechajících před kolektivizací z Ukrajiny, hledali kraj, kde není kolektivizace, a byli zastaveni až u hranic Číny. Do tohoto kraje, přední hlídky socialismu na hranicích Číny, směřuje naše výprava, jež má vykonati cestu asi kolem 900 kilometrů.

Tím, čím byl kdysi pro americké vystěhovalce na západ Veliký kaňon, býval kdysi průsmyk Boamský pro ruské kolonisty, kteří jeli na bryčkách na východ ke Karakolu. Jeden z jejich potomků mi vyprávěl, že jeho děd ztratil v průsmyku Boamském pět ze šesti koní, které měl. Průsmykem vedla jen užoučká krkolomná horská stezka, asi taková, jaké jsou ještě v některých místech Pamíru. Průsmyk Boamský leží mezi Frunzem, údolím řeky Ču a jezerem Issyk-kul. Nyní je tato cesta, po níž dříve jen šplhali kyrgyzští konci, velmi oživena. Místo úzké cesty je postavena silnice a po ní jezdí nákladní automobily. Vezou k Issyk-kulu průmyslové výrobky a odtud obilí, obilí, obilí. Issyk-kul je obilnice Kirgizie. Silnice nejdříve běží ro-

vinou, pak stoupá – celkem je třeba vystoupati o nějakých 1000 metrů. Dole v údolí je tropický žár, ale čím déle stoupáme, stoupá i chlad, pak prší a nakonec sněží. Dole v obrovské hloubce je řeka, ostré holé skály ze žuly visí nad ní jako pitvorná klenba. Vynořují se z deště bílé stany, to jsou příbytky trestanců pracujících na silnici, bývalých basmačů, banditů, zlodějů a jiných zločinců – kteří nyní staví dílo rovnající se Bělomořsko-baltickému průplavu – Pamirstroj, o němž ještě nebyla napsána kniha, ale bude jistě napsána – silnice ve výši až 8000 metrů, spojení nejzapadlejších koutů s průmyslovými středisky, probíjení a otevření cesty nejzaostalejším rajonům – takový je Pamirstroj, jenž vytvořil velkou pamírskou cestu přes horské průsmyky Tádžikistánu, jenž pracuje i v Kirgizii a který postaví velkou cestu, spojující severní Kirgizii s jižní přes hory Ťan-šanu, navazující na velkou pamírskou cestu. A Pamirstroj staví i cestu přes průsmyk Boamský, cestu, jež dala zemi obilí.

V dešti, sněhu a větru nás doprovází hudba, ne, není to hudba větru, je to opravdová hudba, dechový orchestr s bubnem a činely. Tu hrají čekisté svým vězňům, stavitelům silnice, aby se jim lépe pracovalo, aby měli větší chuť ke kopání a válcování v průmysku Boamském na výši 2000 metrů nad mořem. Bývalí bandité, záškodníci a lupiči vypadají dobře živení a spokojení, vidíme přece na celé cestě, jak stále přijíždějí polní kuchyně.

V průmysku Boamském nejsou stromy, co vidíme, jsou jen pokusy o stromy, nízké keříčky nemilosrdně srážené větrem. Ale je tu tráva, hustá tráva, jež tak dobře chutná ovčím. Na počátku průmysku je sovchoz. Je to zvláštní sovchoz. Má jen malý počet ovcí, stádo 4000 ovcí přece nic neznamená. Avšak byl založen ve jménu úlohy, jež hýbe vedle otázky cukru

celou Kirgizii – je to problém metizace, křížení horské divoké ovce s nejlepší domácí ovci, vytvoření zvláštní odrůdy ovce, jež by vzdorovala všemu – větrům, dešti, divokým bouřím – a jež by měla vlnu, vlnu merinos, a jemné maso, na plov, bešbarmak a šašlik. Metizace se provádí umělým oplodněním, o problému metizace se mluví ve všech rajonech, kolchozech a sovchozech – metizace je částí velikého boje o zlepšení postavení kyrgyzského lidu. Budeme o ní mluvit při jiné příležitosti, nyní musíme pokračovati na cestě k první stanici u jezera Issyk-kul – velké vesnici Rybačje, středisku Balykčinského rajonu.

Nejdříve se objevuje úzký modrý proužek, který splývá s oblohou, za ním pak hory a ledovce Ťan-šanu. Blížíme se již k jezeru, opustili jsme řeku Ču a nyní jedeme na horské planině přímo k jezeru Issyk-kul, což znamená v překladu Teplé jezero, protože přestože leží v takové výši, nikdy nezamrzá. Vidíme již první bárky a v dálce parník, jenž se pomalu blíží k přístavu. Sjíždíme k stanici Rybačje, vidíme již obrysy elevátoru a přístavního můstku. Projíždíme kolem bazaru a zastavujeme u stanice paroplavby, kde nás již čekají zástupci Balykčinského rajonu. Před námi leží obrovské jezero vroubené ledovci a po břehu se vážně prochází ochočený plamenák.

2. Cestou po severním břehu

Rybačje je vstupní branou k Issyk-kulu, jehož údolí je skutečným kyrgyzským krajem. Svědčí o tom zvláštní památky kyrgyzské architektury – hliněné náhrobky bajů a manapů. Baj znamená bohatý člověk. Kyrgyzové nemají vlastních jmen. Narodí-li se dítě mužského rodu, dostane kromě příjmení jméno utvořené z příjmení svého otce. Avšak přejí-li si rodiče, aby bylo dítě

bohaté, připojují k tomuto jménu „bajev“, takže se pak jmenuje dítě např. Džumabajev nebo Belikbajev. Manap je kníže, náčelník rodu, feudální pán, jemuž kdysi patřila všechna stáda, jenž byl absolutním vládcem nad svými poddanými před příchodem ruských kolonizátorů. Carská vláda zachovala pečlivě zbytky feudalismu, stejně jako to udělala anglická vláda v Indii, ponechala bajům a manapům jejich výsadní majetkové postavení. Z manapů a bajů učinila carská vláda nižší administrativní úředníky, ponechala jim volnost vybírat pro sebe úplatky ve formě zvláštních daní „čigim“ – daní, jež platila jim kyrgyzská chudina „ba-kara“ (ta lůza) kromě daní státních. Kolonizace uspíšila rozklad feudálního řádu, z baje a manapa se stal lichvář a obchodník, kapitalistický vykořisťovatel místo feudálního. Kyrgyzská chudina byla pod dvojím útlakem: vlastních feudálů a kolonizátorů.

Tedy tito feudálové byli jedinými, kdož vytvořili něco podobného architektuře. Jsou to náhrobky z nepálených hliněných cihel, vchod do nich je tak malý, že dospělý člověk musí jím prolézt, chce-li se dostat dovnitř. Uvnitř náhrobku je jen kopeček hlíny, pod ním je pochován kyrgyzský manap vsedě. Kdysi bývali pochováni manapové i s koněm a cennými předměty. Náhrobkem kyrgyzské chudiny byl jen kopeček hlíny bez veškerého nápisu nebo znaku. Kyrgyzské hřbitovy tedy vypadají jako spousta velikých krtčích jam seskupených kolem manapských a bajských náhrobků. Náhrobky mají cibulovité vížky zelené barvy, na vížkách je vztyčena pěticípá hvězda a půlměsíc. Některé náhrobky vypadají jako orientálské besídky v domech snobů. Nyní již není bajů a manapů, a nikdo jim nestaví náhrobky. Staré náhrobky větrají a rozpadávají se, brzy zmizí tyto památky feudálního útlatu a architektury.

Jako všechna města v Kirgizii je i Rybačje bývalým městem ruských kolonizátorů. Kyrgyzové nebydlili v městech a vesnicích. Jejich města a vesnicemi byla kočoviště, která vznikla hned zde, hned onde, tam, kde byla pastva pro dobytek. Teprve za sovětské vlády stěhují se Kyrgyzové do měst a zakládají vesnice. Toto klidné dobývání měst je částí vítězného pochodu Říjnové revoluce. Rybačje bylo dříve obyčejnou vesnicí ruských kolonizátorů, nyní je však klíčem k Issyk-kulu. Již nyní směřuje do Rybačje spousta nákladních automobilů za obilím. Nákladní automobily dovážejí tam průmyslové výrobky a udržují spojení s hlavním městem. Vozí i cestující. V roce 1937 má být vystavěna do Rybačje železnice, a tehdy ještě více vzroste město. V Rybačje je i hlavní přístaviště Issyk-kulu. Je tu postaven veliký elevátor na 30 tisíc q obilí, ale ročně projde přístavem asi 400 tisíc q obilí. Teprve za sovětské vlády začala paroplavba na jezeře. S nesmírnými obtížemi byly sem dopraveny tři parníky po jednotlivých součástkách. Byly dopravovány na vozech tažených několika páry koní přes průsmyk Boamský, kde nebylo tehdy ještě dnešní cesty. Zde byly složeny a puštěny na vodu. Na břehu vzrostlo malé námořnické městečko, je tu velitel přístavu, jsou tu kapitáni, kteří se dříve plavili na velikých mořích. Jeden z nich je původem Gruzín a za ženu má Italku, druhý je Rus a jeho žena je Holanďanka. Kapitáni vykonali obrovskou práci, vždyť před nimi nikdo se neplavil na jezeře. Rusové měli jen malé rybářské bárky a Kyrgyzové o jezero vůbec nedbali. Bylo nutno změřiti hloubky, prozkoumati proudy, studovati větry, sestaviti lodivodskou příručku. To všechno vykonali za několik let kapitáni malého issyk-kulského loďstva, kteří nás uvítali na přístavním můstku. Milují své jezero, bojí se o něj, vždyť byl znovu vytyčen projekt snížení jeho

hladiny pomocí prokopání průplavu a použití vody k pohonu hydroelektrárny a zavodnění. Nechtějí dáti ani litr vody svého jezera, tvrdí, že by se kraj stal méně úrodnější. Tento spor bude ovšem rozhodnut vědeckými organizacemi.

Bezpochyby bude rozhodnut ve prospěch kapitánů issyk-kulského jezera. Voda jezera je totiž slaná, a sotva se hodí k zavodnění. Přesto však, že je voda slaná, je v jezeře spousta ryb. Vynikají z nich osmani podobající se i vzhledem, i chutí pstruhům. Najdeme je na stole každého kolchozníka.

Jedeme stále kolem jezera, silnice od Rybače se hned vzdaluje, hned přibližuje jeho břehům. Místy je vodní pláň nepřehledná, ale přece jen vidíme na protějším břehu hory, pohoří Ťan-šanu ve věčném ledu ve výši 7000 metrů. Z druhé strany míjíme rovněž hory – poněkud menší, ale jejich vrcholky jsou rovněž pokryty věčným ledem. Setkáváme se se skálami různých hornin a barev – zdá se, že v pohoří jsou zastoupeny všechny horniny světa. Z pískových skal, tvrdých jako žula, vylétají divocí horští holubové, v křovinách u jezera se vážně procházejí bažanti, nebojíce se ani za mák automobilu a člověka, na úpatí hor, jež míjíme, se přicházejí na nás podívat lesní kurové – slepice kekilik. Přibližujeme se těsně k jezeru a rozhodujeme se pro krátkou zastávku. Viděli jsme již zdálky záliv – písková pláž se krásně svažovala do jezera, zdá se, že nemůže býti lepšího místa ke koupání. Automobil zastavuje, sestupujeme dolů po obrovských balvanech, mezi balvany rostou keře ozdobené hadříky, pestrými pentlemi v červených, zelených a modrých barvách. Válí se tu hlavy a kosti zvířat, ovcí, koní, krav, zbělené na slunci. Vypadá to jako nějaký zvířecí hřbitov. Je to však posvátné místo – svaté kameny uctívané Kyrgyzy. Dříve dostávaly tyto kameny, lépe řečeno mullah,

který seděl blízko u nich, živé zvířecí oběti, nyní sem přinášejí někteří Kyrgyzové holé kosti. Pomalu sestupujeme k břehu. A tam nás čeká největší překvapení. Celá vodní hladina se vlní. Každou vteřinu se objevuje hadí hlavička, ozývá se sykot. Jsme v zálivu vodních zmijí, jež se tu hemží v tisících. Vyhazujeme větvíčkou jednu zmiji na břeh a házíme ji na písek. Jako blesk prchá dolů k vodě, sjíždí do jezera a mizí pod kameny. Na koupání není ani pomyšlení.

Pozdě k večeru se vynořují před námi veliké budovy pokryté vlnitým plechem. Jejich červeň září uprostřed divočiny. Vidíme topoly a ovocné stromy, nyní je zřejmo, že jsme na místě, kde je civilizace. A za chvíli se přidružuje naše zaprášené nákladní auto k malé sovětské fordce – gazu patřícímu sovchozu Tamči.

Sovchoz Tamči – to jsou budovy a hory. V budovách žije málo lidí a dobytka – v horách žije 500 lidí a 24 tisíc ovcí. Minulý rok bylo ovcí ještě více – na 50 tisíc, část jich však byla dána státu na maso a část prodána kolchozníkům na chov. Sovchoz, to jsou vlastně hory – protože se v nich pasou ovce celých 12 měsíců do roka. Nikdy nenapadne sníh. Nikdy neklesne teplota pod 3 stupně pod nulou. Jen vlny dává sovchoz ročně státu 62 tun a masa 4800 q za 30 kopějek kilogram. Sovchoz dodává i máslo z ovčího mléka, jež má daleko větší procento tuku než kravské. Ovce sovchozu jsou křížené – místní kyrgyzské ovce, jež vynikají odolností, masem a lojem, jsou kříženy s ovci württemberskými, vynikajícími vlnou. Vzniká nový druh s jemnou vlnou a dobrým masem. Sovchoz postavil překrásné byty, jídelnu, klub, má knihovnu o 5000 svazcích. A kromě toho vydělal 400 000 rublů čistého zisku. Nebezpečím sovchozu jsou jediné vlci. Ženou ve smečkách do hor ovce jako psi, den před naším příchodem zahnali takovým způsobem do hor

89 kusů, z nichž se podařilo zachránit jen 23 kusů. Dělníci sovchozu jsou výhradně Kyrgyzové – jsou skvělými pastevcí stád, čabany, a milují své řemeslo. Stáda se pasou daleko v horách, vidíme je jen dalekohledem, v sovchozu je jen tažný dobytek a jezdecké koně. Kolem jsou sady a zahrady. Po dvoře chodí dojičky, Kyrgyzky, ve střevících s vysokými podpatky a v evropských šatech. Jen málokterá z nich má na copu vázány stříbrné penízky, jediný zbytek dávné minulosti. Slunce zapadá nad sovchozem. Tamči a brzy zmizí našim zrakům bílé tečky na vysokých horách – otara, stáda pasoucí se na horských hřebenech.

Opouštíme v noci Balykčinský rajon a vstupujeme do rajonu Issyk-kulskébo. Pozdě k ránu se rozcházíme do chat kolchozníků a uléháme na podlahu. Probouzíme se ve vesnici Dolinka, sídle kolchozu Novyj put'. Je to naše první delší zastávka v Issyk-kulském rajonu. Našli jsme vesnici podle světél pochodní hořících u jezera. Byla určena rybářům vyplouvajícím na bárkách v noci na lov a vracejícím se ráno s loďkami plnými ryb.

Zpátky již není cesty – jaké cesty a kam zpátky – v polosnu slyším úryvky nějakého rozhovoru. Majitelka chaty vykládá jednomu ze soudruhů o kolchozu. „Zpátky není cesty“ k individuálnímu hospodářství. – Ne, nešlo by to. Daří se nám nyní daleko lépe než dříve. V moři ruských vesnic nebyla Dolinka zrovna nejchudší. Byla to vesnice kolonizátorů, a ty nebývaly chudé. Nyní jsou z bývalých kolonizátorů kolchozníci, a daří se jim dobře. Žijí v míru s kyrgyzskými kolchozy, dokonce k nim posílají kyrgyzští kolchozníci své členy na učení. Individuelních hospodářů je jen nepatrné procento – 100 dvorů vesnice tvoří pevný kolchoz. Nová cesta. Ukazují nám hrdě své hospodářství, jak zlepšují druh dobytka, která kráva dává více mléka.

Ukazují nám svůj nástěnný časopis, bojují všemi silami proti lajdáctví a pití vodky, vysmívají se karikaturami jednotlivým kolchozníkům, kteří oslavovali Velikonoce. Nejsou to již bývalí emigranti z Ruska, cítící se v daleké Kirgizii jako v nepřátelském ovzduší. Jsou to uvědomělí kolchozníci a jejich kolchoz by mohl býti zrovna tak dobře v jakémkoliv místě Sovětského svazu.

Opouštíme Dolinku a vjíždíme brzy na širokou, pěknou silnici vroubenou po stranách topoly. Místo divoké přírody vidíme po stranách ovocné sady nebo vysoké ploty. Jako bychom se octli v zcela jiné krajině, tohle vypadá spíše jako kousek Evropy. Sady a ploty se táhnou daleko, ukazují se první budovy, pěkné domky, pak veliké závodistiště. Jsme ve vesnici Čelpanata, v hřebčinci č. 54, nebo takzvaném issyk-kulském hřebčinci, jež zná téměř celý Sovětský svaz. Vstupujeme do krásných moderních kanceláří s mapami a telefonem, kde nás vítá soudruh Rapoport, ředitel hřebčince a delegát sedmého sjezdu sovětů. Z oken kanceláře je viděti veliká louka závodistiště s estrádou pro obecenstvo a startovací věží, a hned za ní jezero. Jsme v hlavní budově issyk-kulského hřebčince, který je vlastně velikým zemědělským kombinátem.

Soudruh Rapoport je oblečen v uniformu. To nás však nepřekvapuje. Frontou je přece hospodářský boj, hospodářští pracovníci, ředitelé továren, náčelníci politoddělů, pracovníci z rajonu, lidé, které poslala strana na tuto frontu, nosí obyčejné šaty, podobné ru-doarmějské uniformě, a onen dlouhý vojenský plášť, jež často vidíme na fotografiích předáků. Na vojenské blůze soudruha Rapoporty, na pravé straně nahore, je viděti dvě skvrny, které jsou temnější než barva blůzy. Teprve na fotografii v bytě soudruha Rapoporty uvidíme příčinu této zdánlivé nepořádnosti. Jsou

to dva Řády rudého praporu, jimiž byl vyznamenán soudruh Rapoport.

Byl velitelem jezdeckého pluku. Bojoval od roku 1918 na všech frontách. Bojoval proti Děnikinovi, Kolčakovi, Wrangelovi a polské šlechtě, bojoval v Střední Asii proti basmačům. V pamírských horách v Tádžikistánu bojoval proti bandám Envera Paši. Zabil vlastní rukou, šavlí darovanou plukem, Jussufa-beje, velitele štábu Envera Paši.

V papírech Jussufa-beje byly nalezeny prohlášení psané arabčínou, arabským písmem. Oznamovalo se v nich, že na pomoc bandám přichází armáda Angličanů, a každému padlému pravověrnému byl slibován ráj a těm nejhrdinnějším členství rajskeho sovětu.

Na patnáctém sjezdu strany mluví Stalin o zvýšení úrovně zemědělství. Mluví o koních, jež tak nutně potřebuje země pro zemědělství a Rudou armádu, o koních vysoké hodnoty. Rapoport přechází na jinou frontu. Bere s sebou své statné spolubojovníky, rudé partyzány a vojáky, jež zná z front občanské války. Slibují straně: „Dáme zemi skvělé jezdecké koně.“

Vojáci rudé jízdy milují koně. Vybojovali na nich největší vítězství. Rudá jízda Buďonného. Pluk Kotovského. Je však země, v níž žije národ jezdců, lidí, kteří téměř nechodí pěšky. Děti tohoto národa se dříve učí jezdit na koni a pak teprve chodit. Matky vozí nemluvnata na koních, jejich kolébkou je koňské sedlo. Je to národ Kyrgyzů. Rapoport a jeho spolubojovníci se rozhodují založit hřebčinec v Kyrgyzsku. Vysoko v horách, ve výši 3000 metrů, je jezero Issyk-kul. Kuň, který se narodí u tohoto jezera, bude mít silné plíce a srdce. Předhoní každého koně z nížin. Nelekně se žádných překážek. Na horách je množství krmiwa, obrovské prostory, koně se mohou volně vyvíjet v přírodě.

Je tu ještě jedna okolnost. Kyrgyzsko bylo jednou z nejzaostalejších ruských kolonií. Bylo vysáváno kulaky, baji a manapy. Je třeba pomoci kyrgyzskému lidu v jeho cestě k vítězství. Hřebčinec musí být i kulturním střediskem. Musí pomáhati kyrgyzským kolchozům v boji proti třídním nepřátelům, za zlepšení dobytkařství a zemědělství. Musí být školou a tvrzí. Musí vychovávat i kádry zkušených pěstitelů dobytka a zemědělců z řad kyrgyzského lidu. Kyrgyzové milují koně, jsou nejlepšími jezdci na světě. Stačí to však? Je třeba koně pěstovati, správně jej krmiti, opatrovati. Kyrgyzové umí však jen to, co se naučili od dědů. Jejich koníci jsou vytrvalí. Šplhají jako kamzíci do nejvyšších hor, skáčou přes propasti. Jsou však malí jako zagroškudla. Pokuste se takové koně zapřáhnout. Nedovolí to za nic na světě a celkem to nebude ani stát za to, poněvadž v potahu bude mít sílu jako moucha. Kyrgyzové jdou plnou parou k socialismu a k blahobytnému životu. Mohou však dojít s takovými koníky? Je tedy třeba zlepšiti druh koní, vytvořiti nový zkřížený druh, který by měl i vlastnosti evropského koně, i vytrvalost a houževnatost kyrgyzského. Stačí to však? Kyrgyzové nežijí však jen z koní. Potřebují ještě ovce a krávy. Ovce a krávy jsou podobné kyrgyzským koníkům. Jsou houževnaté a vytrvalé, snesou mráz a sníh, nepotřebují žádné stáje. Avšak vlna kyrgyzské ovce je brak. Kyrgyzská kráva dává jeden litr mléka denně, zato je však na ní možno jezdit jako na koni. Je možno však s takovým dobytkem žíti blahobytně v kolchozu? Je proto třeba i zlepšiti druh dobytka kyrgyzského lidu. Není to sice přímou úlohou hřebčince, jehož úkolem je dodávati koně pro Rudou armádu, ale hřebčinec je kulturním střediskem a musí mít vliv i na hospodářství kyrgyzského lidu. A kromě toho je pěstování dobytka i výhodné.

A tedy místo hřebčince vznikl veliký kombinát. Má čtyři tisíce čistokrevných jezdeckých koní, má nemocnici pro koně, veliké zahrady, vysadil 1 a půl milionu ovocných a dekorativních stromů. Má tisícová stáda plemenných ovcí a krav. Pěstuje obilí a krmivo, má traktory a kombajny. Je to celá republika s vlastní rádiovou stanicí, klubem, zvukovým kinem, školou a dostihovou školou, loďstvem bárek. Osada hřebčince se táhne několik kilometrů, má telefonické spojení nejen se středisky Kyrgyzska, ale i se všemi okolními kolchozy. Všechny tyto kolchozy seskupené kolem hřebčince dostávají od něj plemenný skot, zvěrolékaři a zootechnikové dohlíží nad dobyt看 kolchozu, učí Kyrgyzy kulturnímu pěstování dobytka. Třebaže hřebčinec je jeden z nejmladších v SSSR, jeho koně vítězí na moskevském závodisti a jeho sláva roste každým dnem.

Z bytu soudruha Rapoporta, v němž vedle trofejí občanské války, šavlí a revolverů leží svazky vědecké literatury a poslední číslo časopisu Pod praporem marxismu, je široký výhled na závodisti a jezero. Závodisti bží tryskem koňská stáda v čele s vůdci-hřebci. Bží na ranní koupel do jezera a odtud pak na pastvu do hor. Doprovázejí je jezdci ve vojenských uniformách, bývalí bojovníci Rudé armády. Bojují nyní na jiné frontě. Marně se pokoušeli několikráte manapové a kulaci zabít soudruha Rapoporta. „Kolchoz, sovehoz, hlavu dolů“, s takovým křikem se na něho vrhl poměrně nedávno jakýsi bývalý kyrgyzský kníže. Hlava soudruha Rapoporta sedí však pevně. Je velitelem přední hlídky socialismu v daleké pohraniční zemi a vede svůj pluk do boje, jako v dobách občanské války.

3. *Aksakal*

J. FUČÍKOVÍ

Svět, který dobýváme, je plný prostých věcí, je v něm i látka na šaty, kytička růží a svazek Stendhala. Jsou v něm tisíce věcí, počínaje cukrovinkami a konče sborníky akademie věd. Jsou v něm i pohyby a zvyky, zavazování tkaniček, výběr vázanky, užívání vidličky a nože, otáčení knoflíku rádia. Je v něm tisíciletí a včerejší den.

Příběh předsedy Karakolského rajonu bylo by třeba vypravovat na horských hřebenech Karpat mezi Brusturou a Jasiňou, ležeti u táborového ohně na poloninách, naslouchati praskání dříví, vzdálenému hučení lesa a bekotu usínajících ovcí. Seděti s lidmi, kteří neznají, co je to chleba, kteří nenosí rámovou obuv, šaty s módním vzorkem a hedvábnou košili. Lidmi, kteří spí na kusu vlněného hadru, jedí kukuřičné placky, chodí v topánkách a kalhotách z rezného plátna. Poslouchati nejprve jejich příběhy o čarodějnicích vorožkách a zlém finančníkovi, o zaříkávačce z Brustury, jež urázla dítěti jazyk, a četnicích sbírajících ovce za nezaplacení poplatku za každou ovci pasoucí se na poloninách, o lékařích, kteří chtějí za návštěvu 500 korun, protože není cest a nejbližší lékař je vzdálen 60 kilometrů. O tom, jak život je těžký, jak dřevo hnije v lesích, jak ovce má menší cenu než sekera s topůrkem, o tom, že není zač koupit kukuřici u lidí z údolí. Pak je třeba vyslechnouti příběhy o lásce a nenávisti, o nožích, sekerách a bitkách mezi chlapy a úsměvech dívek, dojaček krav. O nenávisti, jež pálí, o inženýrovi, který bije, a nemůžeš se ozvat, o ruce, jež svírá v zběsilosti topůrko a nemůže jím máchnout, tak, ráz dva. O tom, co je možno čísti v očích, když není z čeho žít a člověk se musí klanět k zemi a dívati

se na bílou, hladkou ruku, jež bije. Pak je třeba poslechnouti kolomejku o lásce, nenávisti a divoké naději, o spravedlnosti, jež leží na nabroušeném ostří seker, a pánech, jejichž hlavy se budou kutáleti jako dříví ve strži u potoka. Je třeba pohleděti ještě, jak šlehá vysoko oheň, jak houstne tma, naslouchati, jak hluboko dole hučí řeka, a vypravovati příběh ze Střední Asie o Kyrgyzovi Tojalimovi. Je v něm i láska a nenávist, i ruka pána svírající násadu biče, i hlaveň pušky, jež se leskne stejně jako ostří sekery. Je v něm však radost ze splnění naděje, radost, jež šlehá vysoko jako plameny ohně, radost, jež vyvolává úsměv a vztyčuje tělo, radost nad světem plným prostých věcí a lidské důstojnosti.

(Jak daleko je od bývalého Kyrgyzska k Podkarpatské Rusi? Počítáš-li na kilometry, je to strašlivá délka, a díváš-li se na lidi, co by rukou dohodil.)

Je třeba vypravovati tento příběh u hořícího ohně, protože jeho jazyky šlehající do výše připomínají rudé prapory. Je třeba jej vypravovati v horách a lidem z hor, protože je stejný jejich život, láska a nenávist. Je třeba, aby byl doprovázen hvizdotem větru a tlukotem srdcí.

Byl vypravován jinak. Byl vypravován za jízdy na nákladním automobilu, když na cestě z Karakolu do Pokrovského se setkala naše auto s nákladním automobilem plným kyrgyzské a ruské mládeže. Rudé prapory vlály za prudké jízdy, hoši a děvčata přeskákali do našeho vozu, učinili jej hřmotným, pestrým, plným barev a písní. Červené šátky dívek a bílé košile hochů utvořily těsnou stěnu, za níž jsme seděli. Zdálo se, že ani nejedeme, nýbrž plujeme šílenou rychlostí pod plachtami rudých praporů, plujeme kamsi do nového světa uprostřed zvuků, barev a výkřiků.

A tehdy začal vypravovat Tojalimov, předseda Karakolského rajonu. Seděl jsem s ním minulého dne v jeho úřadovně. Mluvil tehdy o růstu kolchozu ve svém kraji, o kyrgyzských kolchozech, o školství, o nových druzích obilnin, o tom, že je třeba pokusit se o pěstování chmelu ve výši několika tisíců metrů nad mořem. Mluvil jazykem číslic, strážlivým jazykem hospodáře, jenž vypočítává své úspěchy a nedostatky – zde postavíme to, zde bude pila, tam bude nová škola, sem přivezeme ovce merinos. Mluvil o svém rajonu, jako předseda, jako soudruh poslaný stranou na odpovědné místo a skládající účty.

Nyní však, uprostřed smíchu mládeže, rudých stužek, praporů, hesel a standart vlajících ve větru, uprostřed výkřiků „a u nás a u nás“ (u nás má každý kyrgyzský komsomolec svůj velociped, u nás hrál dramatický kroužek, v našem kolchozu nepadla ani jedna ovce), výkřiků, jež chtějí ihned za každé příležitosti sdělovati úspěchy a líčiti boj – přijeli cizí lidé, je třeba se ihned pochlubit, říci – přijeli jste z jiného světa, světa revolučních bojů, demonstrací, stávek nebo ze světa velké výstavby blumingů, pipe-line a podzemní dráhy – ale i u nás je boj, i my máme úspěchy a my bojujeme a vítězíme.

A tedy uprostřed tohoto hluku, jenž se podobal jásotu po vyhraném zápasu, a praporů, jež připomínaly ukořistěné trofeje – začal vypravovati o sobě soudruh Tojalimov.

„Vidíte, soudruhu, chtěl bych vám něco říci... Jsem potomek malajů a sám jsem byl malajem. A nyní jsem (usmál se) aksakal.“ Podíval jsem se na něho nechápavě. Nevěděl jsem, co je to malaj. A aksakal znamená „bílá brada“ (od slova „ak“ – bílý a „sakal“ – brada). Tojalimov nevypadal zvláště mladě, byl však hladce oholen a měl husté černé vlasy.

„Zapomněl jsem, nejste zdejší. Malaji se nazývali otroci manapů a bajů, později čeledínové. A ‚ak-sakal‘, to znamená přední člověk, náčelník, stařešina. Člověk, kterého si všichni váží. Člověk, který umí číst a psát. A já jsem se naučil gramotě teprve v r. 1924.

Býti malajem, to není povolání. To je osud. Býti malajem znamenalo naroditi se ve světě, vkročiti do něho jako otrok a býti otrokem do smrti. Dědové i pradědové byli otroky manapů, otec byl čeledínem ruského kulaka. Je to snad lepší osud? Je to horší otročina, a já vám povím onen příběh.

Otec mého otce, můj děd, kterého jsem neznal, ale kterého neznal ani můj otec, byl malajem manapa. Když se zmocnili Rusové Střední Asie, zrušili otroctví. Otroci dostávali od manapa kosti, více nic. Manap nejprve jedl a s ním jeho rodina, pak jedli stařešinové a ostatní dvůr manapa, pak jedli ženy a otroci. Zbývaly pro ně jen kosti. Avšak Rusové zrušili otroctví. Manap, kyrgyzský kníže, nemohl již udržovati tak veliký dvůr. Otroci byli osvobozeni, ale zároveň vyhozeni. Neměli nikdy vlastní jurty, neměli nikdy vlastních ovcí, neměli nikdy nic. Co mohli dělat svobodní otroci? V Kyrgyzsku nebylo ani plantáží, ani továren. Děd a jeho žena zemřeli hladem. Ze všech dětí zbyl jen otec. Ujal se ho ruský kulak. Ovšemže se ho ‚ujal‘. Otec se stal otrokem kulaka. Pracoval od rána do noci. Spal ve stáji s dobyt看em. Děd byl otrokem manapovým, otec byl ‚kyrgyzským psem‘ kulakovým. Děd dostával ohlodané kosti a otec ani kosti neviděl. Pracoval jako otrok, bezplatně, do svého dvacátého pátého roku. Chtěl odejít, když dospěl, od kulaka, který ho v mládí tloukl násadou biče, který s ním jednal hůře než se psem, ale kulak mu sliboval, že mu postaví domek, že jej ožení, a tak zůstal. Byl negratný, byl malajem, kam měl jít? V Kyrgyzsku neby-

lo plantáží ani továren. Když mu bylo 25 let, odešel od kulaka. Kulak samozřejmě svůj slib nesplnil, nedal mu ani kopejku za celá leta namáhavé práce. Stěžovat si? Ne, nebyl tak šílený. To by znamenalo výprask a snad i žalář. Šel tedy do světa nádeničit. Pracoval hned tam, hned jinde. Oženil se se stejnou, bývalou otrokyní. Bydlili tak, že vyhrabali díru v zemi jako zvěř, a v této díře žili. V takové díře jsem se narodil i já. Jako vlk v poušti, hůře než štěně, jež se narodí v boudě.

Tak jsme žili do roku 1916. Slyšel jste jistě o roku 1916, o kyrgyzském povstání, kdy byla pobita a vymřela třetina kyrgyzského národa. Slyšel jste jistě o čínském vyhnanství a hladomoru, bídě, otroctví a vraždách. Bylo to povstání chudiny, kyrgyzského lidu. Nebylo to nacionální povstání, jak tvrdí agent bajů a manapů Abdrachmanov. Kolonisté vzali Kyrgyzům téměř veškerou úrodnou půdu. Zbývaly jen holé pusté skály a kyrgyzský lid vymíral. Bajové a manapové žili dobře, přisvojili si všechna stáda rodu, carská vláda jim nechala jejich pastviny, ale kam měli jít chudí Kyrgyzové? Protože byla nejlepší půda zabrána kolonisty, nemohli již kočovat. Kočování znamenalo stále cestovati z jednoho místa na druhé, býti v zimě v údolích a v létě v horách, stěhovati se z jednoho pastviska, když tráva je spasena, na jiné. A to nebylo již možné. Kyrgyzové se chtěli státí zemědělci a usaditi se. To bylo jediné východisko, jinak jim hrozila smrt hladem. Požádali tedy carskou vládu, aby jim dovolila usídliti se – na vlastní půdě. A carská vláda jim odpověděla výsměchem: ano, dovolíme, přestoupíte-li na pravoslaví a budete-li sloužit ve vojsku. Na to ovšem nemohli Kyrgyzové přistoupit. Nebylo pro ně nic strašnějšího než sloužiti v carském vojsku. Lépe bylo umírat pomalu hladem. A tehdy v roce 1916, když car-

ská armáda byla drcena na frontách, kdy dozrávala již vzpoura a blížila se revoluce, rozhodla se carská vláda mobilizovati poslední rezervy – nigramotné, zbídačelé Kyrgyze. A to bylo již příliš. Kyrgyzové mlčeli, když jim odebírali půdu, Kyrgyzové mlčky umírali hladem, mlčky otročili, ale vykrvácet na frontě, bojovat a nevědět proč? Umírat za ty, kdož je odsoudili k zániku? Lépe zemřít v boji.

Bylo mi tehdy šestnáct let, byl jsem již dosti starý, abych mohl pracovat a držet pušku v ruce. Povstání začalo v Čuském údolí. Jeli jsme tímto krajem, je to kraj mezi Tokmakem a průsmykem Boamským. Je to krásný kraj, a bohatý, nyní se tam pěstuje řepa cukrovka pro cukrovar v Kantu a jsou tam bohaté kyrgyzské kolchozy. Ano, byl to kyrgyzský kraj, ale postupně nás hnali ruští kolonisté dále do hor. Od jurty k jurtě se nesla zpráva o chystaném povstání. Carské úřady byly znepokojeny a poslaly transport s puškami a patronami na pomoc posádce v Karakolu. Kyrgyzové se dověděli o tomto transportu, protože jejich telegraf „uzun-kulak“ (dlouhé ucho) je rychlejší než jakákoliv pošta. Transport byl přepaden ve skalách Boamského průsmyku, první zbraně byly ukořistěny, a tak začalo povstání. Mělo zpočátku úspěch, bylo však živelné. A tehdy teprve, když se zdálo, že povstalci zvítězí, když jsme obsadili téměř celé Čuské údolí a území kolem jezera Issyk-kul, připojili se k povstání i někteří manapové. Báli se, že povstání zvítězí a že ztratí svůj majetek a výsady. Jak víte, bylo povstání krvavě potlačeno. Tisíce lidí byly povražděny, pověšeny, utopeny v řekách a jezeru, muži, ženy a malé děti. Carská vláda organizovala z ruských kulaků ozbrojené oddíly, které zabíjely každého Kyrgyze na potkání. Kyrgyzové byli stříleni jako koroptve, kulaci zabírali jejich majetek, jurty a ovce. Tehdy jsme uprchli téměř všichni, kromě

bajů a manapů, do Číny. Viděl jste vysoké hory Ťan-šanu na jižním břehu Issyk-kulu? Přes hřebeny těchto hor jsme přehali do čínského otroctví. Byli jsme čtyři: otec, matka, já a můj bratr, který je nyní také komunistou a stranickým pracovníkem. Měli jsme všichni čtyři jen jednoho koně, a ten nebyl ještě náš, chytili jsme jej náhodou, když po porážce povstání běhalo mnoho koní bez pána. Neměli jsme co jíst, vlekli jsme se sotva. A zatím v Kyrgyzsku nařídil generál Kuropatkin, aby všichni Kyrgyzové byli vystěhováni z Čuského údolí a Issyk-kulu do Narynského kraje, kde nic není, kromě skal, kde je možno jen umírat. Musili jsme zůstat v čínském zajetí.

Tisíce lidí zemřely v Učturfanu a Aksu. Čínští úředníci a generálové nás oloupili o všechno. Tisíce lidí, které nechtěly se dáti okrást, byly uvrženy do čínských vězení. Chodili s dřevěnými obojky na krku a prosili na bazaru o almužnu. Čínské vězně nikdo neživí, musí si vyžebati potravu sami. Dozorci je vodí spoutané s dřevěnými obojky na bazar žebrot. Dřevěné obojky musí nosit vězňové až do smrti, nikdy jim je nikdo nesundá, ani ve dne, ani v noci. Maso kolem krku hnije, hemží se červy. Můj otec zemřel v Učturfanu s dřevěným obojkem na krku. Matka zemřela hladem. Zbyli jsme dva, já a můj bratr.

V r. 1917, když vypukla Únorová revoluce, jsme se vraceli z Číny domů. Musili jsme nejdříve bojovati s čínskými úředníky, aby nás pustili, a část Kyrgyzů byla nucena zůstat v Číně. Vždyť byli přece Kyrgyzové pro čínské generály dojnými kravami. Vraceli jsme se, poněvadž jsme mysleli, nyní je svoboda, car je svržen, starí úředníci jsou vyhnáni, vrátíme se na svou půdu. A byli jsme zase zklamáni. V Kyrgyzsku zůstalo všechno při starém. Vláda Kerenského ponechala staré úředníky na svých místech. Na hranicích nás čekaly

ozbrojené kulacké oddíly. Kulaci se báli, že budeme chtít zpět svou půdu, svůj dobytek a majetek, to, co nám uloupili v r. 1916. Vraceli jsme se hladoví, unavení bitkami s čínskými vojáky, nemohli jsme se bránit, a tak byli zase Kyrgyzové stříleni jako koroptve. Zahnali nás podle plánu carského generála Kuropatkina do hladového Narynu a tam umíralo zase mnoho tisíc Kyrgyzů hladem a morem. Byli jsme zase doma a zase jsme byli otroky. Svoboda prozatímní vlády byla svobodou smrti.

Říjnová revoluce dala ruskému lidu svobodu. Nám však dala ještě více. Dala nám život. Kdyby nebylo Říjnové revoluce, vymřeli bychom na holých pláních Narynu, jako vymřely některé sibiřské národy. Říjnová revoluce nám vrátila naši půdu. Byl to její první čin. Dala nám jídlo, když jsme umírali, dala nám vodu do našich struh. Zahнала a odstranila carské úředníky.

Vrátil jsem se, měl jsem jen holé ruce a byl jsem negramotný. Nevěděl jsem téměř nic o bolševicích. Věděl jsem jen, že nám zachránili život a že hájí chudinu. Pracoval jsem zase u kulaka. Ale v roce 1924 jsem se seznámil s ruským bolševikem. A ten se mne zeptal: Proč děláš u kulaka? Proč nevstoupíš do strany? Vždyť je to tvá strana, strana chudiny a malajů. – A začal mne vyučovati gramotě a leninismu. Vstoupil jsem do strany jako kandidát, začal bojovati proti kulakům. Můj kulak mne vyhodil, ale byla tu strana a strana řekla, musíš se učit, poslala mne na kursy, poslala mne na stranickou práci, poslala mne do boje.

V Kyrgyzsku začala druhá revoluce. Byla to revoluce, které jsme se již zúčastnili my – kyrgyzská chudina. Byl to boj s třídním nepřítelem, úskočným a podlým, nebyl to zápas na barikádách, nýbrž boj ve tmě, kde za každou jurtou číhala smrt. Bandy basmačů ozbrojené anglickými puškami se skrývaly v horách,

přecházely hranice, pálily a zabíjely. Měly spojence v každé vesnici mezi kulaky, baji a manapy. Mullahové, mohamedánští kněží, namlouvali zaostalým, temným lidem všelijaké báchorky a štváli je do boje proti bolševikům. Musili jsme bdít ve dne v noci.

Touto druhou revolucí byla pozemková reforma, jež odňala půdu kulakům, manapům a bajům a dala ji lidu. Byla dokončena teprve v r. 1927.

Pracoval jsem v komisi pro pozemkovou reformu. A jestliže jsem dříve nenáviděl kulaky, baje a manapy, protože mne vykořisťovali, nyní jsem věděl, že musí být všichni likvidováni jako třída, aby bylo možno pomoci kyrgyzskému lidu, abychom mohli vkročit na širokou cestu socialismu.

Naším představeným byl podivuhodný člověk. Byl to Kyrgyz, člen strany bolševiků od r. 1904, který se aktivně zúčastnil revoluce r. 1905 a dlouho byl žalařován a ve vyhnanství v Sibiři. Takových soudruhů bylo velmi málo. A tohoto soudruha nám zabili basmači, ale jak zabili? Mučili ho, řezali kousek masa za kouskem. Našli jsme jeho tělo, ne, není třeba říkat, jak vypadalo. Tehdy jsme si řekli, že se pomstíme, že nebudeme šetřit nikoho. Nepřítel, tak nepřítel. Mobilizovali jsme všechny, komunisty a chudinu. Vypravili jsme se na basmače. Bojovali jsme jako šílení, rozdrtili jsme oddíl basmačů. A zajatce jsme všechny postříleli. Do jednoho.

A pak jsem jednou vyšel v noci na dvůr. Otevírám tiše dveře, abych nevzbudil soudruhy, jdu na dvůr a vidím – u otevřeného okna stojí člověk s puškou a pomalu míří na hlavy spících. Byla jasná noc a všechno bylo vidět jako ve dne – ruku tisknoucí kohoutek, hlavy soudruhů. Měl jsem s sebou revolver, protože bez revolveru jsme nespali, a tak jsem jej zastřelil dříve, než mohl stisknouti kohoutek. Ráno se ukázalo, že to

byl mullah, mohamedánský kněz. Byl z toho strašný poplach. Bolševici nám střílejí kněze – křičeli bajové a jejich spojenci.

Zavolali si mne soudruzi do Frunze: „Co to tam, prosím tě, děláš – povídá mi soudruh ve Frunze – ,copak je to nějaká politická práce, střílet kněze?“ A já mu říkám: „Kdybych ho nebyl zastřelil, postřílel by nás všechny. A kdyby i toho nebylo, dovedl bych za to zodpovídat. Copak nemám právo zabít takovou zmiji, pro kterou jsem hladověl a strádal celý život?“ Dlouho mi potom hráli a vykládali, co a jak, ale pak mne pustili a řekli: „Tak běž zase pracovat, ale už nikoho nezabíjej.“

A nyní končí Tojalimov svůj příběh. Blížíme se vesnici Pokrovskoje, k bývalé kulacké baště, nyní sídlu Džety-oguzského rajonu. Na veliké návsi se černá lidmi a zdálky je slyšet hudbu. Ve velikém polokruhu stojí lidé před vysokou tribunou připomínající stožární věž a čekají na zahájení tábora lidu. Tojalimov, syn a vnuk malajů, vstupuje na tribunu. Zezdola hřímá jako příboj volání „hurá!“. Tojalimov vidí dole zdravé opálené tváře kyrgyzské mládeže s knihami pod pažím, usmívající se tváře starých Kyrgyzů, soustředěné tváře kyrgyzských kolchozníků. Vidí svůj národ – kyrgyzský lid, hrdý a šťastný, kolchozníky z Ulgulul-džaš (Důsledná mládež) – nejlepší údernice Zeine má na sobě krepdešinové šaty, červený šátek na hlavě a polobotky s vysokým podpatkem, kolchozníci vytahují hrdě hodinky, dívajíce se, kolik je hodin. Celý tento dav se vlní, směje, jásá, hoří na slunci pestrobarevnými látkami, novotou svých oděvů, klobouků, čepic, šátků, botek, vázanek a mnoha nových věcí. V oknech kyrgyzských kolchozníků jsou kořenáče s květinami a záclonkami, otevřenými okny vidíme postele se spoustou narovnaných podušek a z jednoho domku

se vážně dívá se stěny Alexandr Puškin, dvorní básník jeho carského veličenstva.

Tojalimov se dlouho dívá na svůj lid, dříve než začne mluvit. Snad vzpomíná na svůj bezradostný život, jenž se podobal životu, který kdysi prožili ti staří, tam dole. Snad myslí na kyrgyzské děti, šťastné a spokojené, které budou inženýry, zootechniky, stranickými pracovníky a členy vlády. A snad prostě se laskavě dívá na pestrý, vlnící se dav, snad se raduje z jeho ruchu a štěstí. Snad myslí na všechno dohromady.

A nyní počíná mluvit: „Čím byl kyrgyzský lid? Otrokem a dvojnásobným otrokem v otrocké zemi.“ Mluví o minulosti, starci vážně kývají hlavami a děti poslouchají, jako kdyby vypravoval pohádku. Pak mluví o revoluci, o její kráse, síle a bohatství, o tom, že každý je tvůrcem svého života, a přechází k nejhlavnějšímu – osevné kampani, jak pracovati na polích, jak zabrániti úmrtnosti dobytka, jak síti a plíti. Teď jsou všechny tváře soustředěné, každý se snaží, aby mu utkvělo v paměti každé slovo. A napětí se rozplývá teprve za zvuků *Internacionály*, jež zní zde, na hranicích Číny, hraná podivným způsobem kyrgyzským orchestrem, stejně vítězně a triumfálně jako jinde na světě, jako na demonstraci na Západě těch, kdo jdou do boje za chleba, jako na vojenské přehlídce na Rudém náměstí těch, kdož již zvítězili v tomto boji.

Pak sestupuje Tojalimov s vysoké tribuny a mísí se mezi svůj lid. Je těžko ho pak rozeznat od obyčejného kolchozníka.

Svět, který dobýváme, je plný prostých věcí, je v něm i látka na šaty, kytička růží a svazek Stendhala. A věci slouží svobodnému člověku, nikoliv otrokovi. Spravedlnost, jež leží na ostří sekery, je stejná jako spravedlnost dutiny hlavně. A proto bylo třeba vypravovati příběh potomka malajů a dnešního aksakala

Tojalimova vysoko v horách mezi Brusturou a Jasiňou, naslouchati praskání dřeva u táborového ohně a vzdálenému hučení lesa.

Karakol-Frunze

4. Na jižním břehu

Karakol je naší nejvýchodnější zastávkou. Je vzdálen od jezera 12 kilometrů, silnice protíná tři řeky, podobá se horské dráze, jednou letí automobil dolů do propasti, podruhé stoupá do nebes. A konečně se objevuje Karakol – podivuhodné město na hranicích Číny s mešitami a kostely. Nazývalo se dříve Prževalsk na počest cestovatele Prževalského, jenž prošel křížem krážem Asii, bylo sídlem kupců a kulaků, je čisté, úpravné, má překrásný park, svítí zelení. Nemá vůbec asijský ráz, až na ony mešity, vypadá spíše jako ukrajinské městečko. Jako všechna města a vesnice v Kyrgyzsku bylo dříve čistě ruské, nyní je kyrgyzské. Je zde sídlo rajonu, školy, úřady, pohraniční stráž, obchodní organizace. Našli jsme zde i dva Čechy – sládka pivovaru a ředitele vinopalny. Jsou to ruští Češi – jeden z nich se narodil na Ukrajině, druhý žije v Rusku již od svého mládí. Mluví dobře česky, ale již dávno nečetli českou knihu a neslyšeli českou řeč. Ukazují nám pivovar a vinopalnu – obě jsou zařízeny moderními stroji a udržovány ve velké čistotě.

Z mešit „nepracuje“ ani jedna, z kostelů rovněž žádný. Mešity postavili kdysi tatarští kupci pro Kyrgyzy. Kyrgyzové sami nestavěli mešity, byli to kočovníci, ale tatarští kupci, kteří vykořisťovali Kyrgyzy, byli vášnivými přívrženci islámu a v zájmu rozkvětu obchodu vtloukali jej Kyrgyzům do hlavy. Jako misionáři a kupci „křesťanských“ zemí. Mešita, kterou postavil kupec

Babkin, největší boháč v Karakolu, který měl veliký dům a čtyři ženy, je nyní opravována. Bude z ní skvělé zvukové kino. Ve věži, z které dříve křičel muezzin: „Alláh je Alláh a Mohamed jeho prorok!“, bude zřízena budka kinooperatéra a místo modlení bude v mešitě veleti k útoku Čapajev. Filmové kotouče budou dováženy na velbloudech a čínští poddaní, kteří přicházejí s karavanami na bazar, budou rozšiřovati slávu podivné mešity. Vedle mešity je bývalá medresa, mohamedánská duchovní škola, nyní sovětská škola prvního stupně. A v bývalém domě kupce Babkina je nějaká obchodní organizace s dlouhým názvem.

Na *Čapajeva* čeká veškeré obyvatelstvo Karakolu. Nejvíce však jeden z velitelů pohraniční stráže, bývalý spolubojovník Čapajevův. „Představte si, celý Svaz již viděl Čapajeva, a já jsem jej ještě neviděl. Vždyť jsem byl v jeho pluku, byli jsme z jednoho kraje a Petka, který padl s Čapajevem, byl můj vlastní bratranec.“ Vypravuje nám zajímavé podrobnosti o životě a bojích čapajevců.

Karakol je tichý v ranním jitru. Jen někdy vyběhne obyvatelstvo na ulici, aby se podívalo na Kyrgyze stěhující se z Číny do Sovětského svazu. Přecházejí přes ledové průsmyky, nahoře na hřebenech nebo, jak se zde říká, syrtech, probíjejí se sněhovými bouřemi, skrývají se před čínskými vojáky, aby konečně dorazili do země zaslíbené. A jejich první slovo je – kolchoz. Nedávno přišlo do Karakolu 200 kyrgyzských rodin z Číny, dostaly ihned půdu a ihned organizovaly kolchozy. Přicházejí nejen Kyrgyzové – do Sovětského svazu se utíkají všechny utlačené národnosti. V Karakolském rajonu jsou kolonie kašgarských Číňanů-Dunganů a zajímavého národa Sart-kalmaků. Sart-kalmakové jsou stejným národem jako Kalmykové žijící v jižním Rusku u Donu, jenže jsou moha-

medáni, a Kalmykové buddhisté. Z Číny přicházejí i Ujguři, národ příbuzný Kyrgyzům. Ujgurů si všichni velmi váží, je to velmi pracovitý národ, stávají se z nich dobří kolchozníci a dělníci. Všichni tito přichází z Číny mluví jen o sovětech a kolchozech, o čínské Rudé armádě, jejíž sláva pronikla až k nim, do západních provincií Číny. „Deset tisíc let čínské Rudé armádě!“ volají na demonstracích Prvního máje. Ve Frunze vychází časopis psaný čínským jazykem a ve všech knihovnách jsou čínské knihy. Karakol je vstupní branou národů Číny do Sovětského svazu. Není však exotický, je sovětský, nezná lenost asijských bazarů a čajoven – z oken úřadů se ozývá klapot psacích strojů, kyrgyzské ženy jedou na kravách do ambulatorie, sart-kalmacký tajemník výboru strany z kolchozu Tamga spěchá na zasedání rajonního výboru strany.

Karakol je tichý jen napohled, ve skutečnosti je tu stále napjatý boj. Občanská válka dávno dohrměla, ale třídní nepřítel není ještě úplně potřen. Hranice je blízko – odtamtud přicházely bandy s anglickými a japonskými puškami, na druhé straně hranic žijí kulaci, kteří tam uprchli za občanské války. Karakol byl důležitým místem bojů, byl obležen za občanské války kulaky ze sousedního Ťupského rajonu. Bránil se hrdinně, dokud nepřišla pomoc z Alma-Aty a Frunze. Kulaci chtěli tehdy dobýt Karakolu a pustiti do něj bandy, jež cíhaly v Číně. Pak se chtěly tyto bandy spojit s anněnkovci a prolomit středoasijskou frontu sovětů. V karakolském parku je bratrská mohyla komunistů umučených kulaky a padlých za ťupského povstání. Karakol je stráž sovětských hranic Střední Asie.

Od Karakolu se vracíme opět k jezeru, tentokrát jedeme na jeho jižním břehu. Objevuje se nový pohled na jezero a jiná krajina, jižní břeh je teplejší, jsou

tu teplé prameny, zřídla a lázně. Krajina je méně zalidněná, místy ztrácíme úplně cestu a dlouho hledáme stopy kol nebo pneumatik. Z Karakolu nás doprovází rezervní nákladní vůz pro každý případ, ježto každým okamžikem hrozí nebezpečí havárie. Zde je zvykem, že automobil nejede nikdy sám, jedou vždy dva vozy.

Na hranicích Karakolského rajonu čeká na nás fordka, z níž vystupuje tajemník Džety-oguzského rajonu, soudruh Krutogolovyj. Veze nás do svého rajonu, jehož sídlem je vesnice Pokrovka. První se objevuje – redaktor místního časopisu a žádá interview. Jsme překvapeni, nikdy bychom si nepomyslili, že zde vychází časopis. Avšak opravdu vychází a redaktor nám jej hrdě ukazuje. Je to jen jedna malá stráněčka pod názvem Na leninské hlídce, redaktorem je soudruh Chmelevskich, bývalý bezprizorník, je sám také administrátorem a sazečem. Časopis je tištěn na malém tiskacím stroji „amerikánka“ a redaktor nám hrdě vypravuje, že zpočátku měl jen 200 abonentů a nyní má jich již 3000. Je psán bojovně, má úvodník o kampani upisování půjčky druhé pětiletky, články o oševné kampani, kritizuje a chválí jednotlivé kolchozy, mobilizuje dopisovatele. Je to řádný časopis a všechno je v něm jaksepatří. A dovídáme se z něho, že rajon svolává konferenci, na níž bude projednávána organizace dopisovatelů a otázka stavby budovy tiskárny a redakce.

Soudruh Chmelevskich si stěžuje: „Všechno jde pomalu, nám takový malý časopis nestačí a lidé málo píší, je třeba lítati na koni po celém rajonu pro materiál. A z města nedostáváme pomoc, neposílají mi žádné odborné časopisy, chtěl bych se tak rád vzdělávat a zvyšovat kvalifikaci. Ale až budeme mít novou budovu a řádnou tiskárnu, tak to půjde lépe.“ Soudruh Chmelevskich sní prozatím o ruční sazárně, ale

co kdyby byl linotyp, ano, linotyp jednou bude, určitě bude, o tom je soudruh Chmelevskich přesvědčen. Prozatím jsou jen dva linotypy v celém Kyrgyzsku, v hlavním městě Frunze, ale jednou také dojde řada na Pokrovku.

V kyrgyzském kolchozu Ulgulul-džaš zve nás předseda na kajmak, je to zvláště připravená pečená smetana z kobyliho mléka, kterou jsme již jedli mnohokrát na naší cestě v kyrgyzských kolchozech. Usedáme na zemi na koberce a předseda spouští svou největší hrdost – gramofon, kterým byl vyznamenán za úspěšnou práci kolchozu. Dívá se na něj s neskonaleou láskou, pečlivě otírá každou desku, a když se ozvou zvuky revolučního pochodu, poslouchá napjatě, aby mu neunikl ani jeden zvuk. Všichni kolchozníci bydlí v domech, někteří mají dosti velké domácí zařízení, vidličky, nože, talířky, židle, postele, záclony. Jsou to již dobří zemědělci, staví si dokonce sami své domky, mají svého „inženýra“, kyrgyzského tesaře, vedle předsedy nejváženějšího člověka kolchozu. Tajemník rajonu se směje, zná zde, jako všude ve svém rajonu, každého člověka, ví, jak se učí každé dítě. Dlouho se objímá se starou Kyrgyzkou a vyptává se jí na její život. „Jak se ti daří v novém domku, bajbiče“ (tak se říká starším ženám, původně to byl název první ženy, byla-li druhá v domácnosti, druhé ženě se říkalo tokal). Mluví spolu kyrgyzsky, ale sekretář ihned překládá do ruštiny. „Nemohu si ještě zvyknout na postel“ – říká bajbiče – „jsem už stará a zvykla jsem si ležet na zemi. Ale takový domek, to je krása pro mé staré kosti. Nu, ti mladí, pro ně to není taková výhoda. Ale já jsem mrzla v jurtě a trásla se mrazem. A nyní sedím pěkně u tepla.“

„Daří se ti za sovětské vlády lépe než dříve, bajbiče?“

„Já ti to řeknu takhle“ – odpovídá stará Kyrgyzka – „dříve, když byla ještě stará vláda, ozývalo se z každé jurty – maminko, maminko, dej nám jíst, máme hlad. To křičely děti. A tohle za sovětské vlády není slyšet. Jen se podívejte na naše děti, jak jsou tlusté.“

Vcházíme do školní budovy. V první třídě čte kyrgyzský chlapec, jako když bičem mrská, ze slabikáře. Kyrgyzská škola se ničím neliší od obvyklé sovětské školy od Něgoreloje do Vladivostoku. Nástěnný časopis, podobizny vůdců, hesla. A veselý hluk dětí.

Na improvizovanou tribunu, verandu školy, vystupuje kyrgyzský školák, pionýr. Vítá nás v kolchozu. Mluví o tom, jak kolchoz plní výrobní plán, jak kolchozní děti se učí ve škole, mluví o třídních bratrích v zahraničí. Mluví plynne, jako táborový řečník, a je mu přec jen dvanáct let. Prosí nás, abychom vyřídili pozdrav proletářským dětem Západu, jejichž otcové bojují za lepší život. Není to naučená řeč, nějaké „vinšování“, jak je zvykem v Československu při školních parádách. Vždyť jsme se zastavili v kolchoze náhodou a nikdo se nemohl na naši návštěvu připravit. Nikoli, je to upřímná, sebevědomá řeč. Dívám se do davu kolchozníků. Poslouchají s neskrývanou hrdostí, pyšní se tímto dvanáctiletým kloučkem, který umí mluvit lépe než předseda kolchozu. Sledují pozorně, jaký dojem na nás udělala řeč, a když vidí, jak se nám líbí, šeptají: „Nás kolchoz ho pošle studovat, ať je inženýrem nebo lékařem.“ A když se ho ptáme sami, čím by chtěl být, odpovídá bez veškerých rozpaků: „Stranickým pracovníkem. Ale to se musí zasloužit.“

K všeobecné veselosti Kyrgyzů usedáme na koně a jedeme do hor podívat se na hospodářství. Kyrgyzové jsou rození jezdci, říká se, že kyrgyzské dítě umí dříve jezdit než chodit. A my nejsme samozřejmě dobří jezdci. To vzbuzuje veselost a nechápavost.

Soudruh Mareček musí dlouho vykládati kyrgyzským soudruhům, že jsme lidé z města, tam že lidé jezdí na automobilech, tramvajích, a nyní dokonce v Moskvě postavili takovou tramvaj, která jezdí pod zemí – met-ro. A tedy je pochopitelné, že na koních nejezdíme tak dobře jako Kyrgyzové. „Vy byste také dobře neuměli jezdit na podzemní tramvaji.“

Jedeme několik hodin stále výše nad stržemi a propastmi do hor po úzké cestě. Kyrgyzským koníkům je nutno dáti úplnou vůli, popustiti uzdu a nestarati se o nic. Šplhají jako mouchy a umí vždy najíti cestu. Stoupáme až k sněhovým výšinám, tam, kde končí les a začínají syrty – poloniny. Kyrgyzská stáda milují tyto alpské louky, sníh a chlad jim nijak neva-dí. Stačí udělati asi 500 kroků a jsme již u ledovců. Dívám se shora, jak shánějí Kyrgyzové stáda. Vpředu se řítí hřebec a za ním veliké stádo, všechno ve cvalu a rachotu kamenů, stále dolů, řítí se strašnou rychlos-tí, koňské hřívy vlají ve větru, koně skákají jako kam-zíci přes potoky a prameny. A kyrgyzští koníci, již se nám zdáli býti mírnými jako kořata, když nás vezli nahoru, mění se v divoká zvířata prerie. Nejsou to již čistí kyrgyzští koníci. Revoluce a metizace zasáh-la do hor. Jsou to již míšenci s anglodonskými koni a potomstvo vzešlé z tohoto křížení bude mít všech-ny nejlepší vlastnosti kyrgyzského a anglodonského ušlechtilého koně.

K západu slunce sjíždíme dolů, koně přecházejí někdy v trysk. Dole ve veliké hloubce je viděti jezero jako úzký pruh, který se pomalu, nekonečně pomalu šíří. Hory přecházejí v rovinu a pak již brzy zastavuje-me koně u kolchozu Ulgulul-džaš.

Usedáme znovu do našeho nákladního automobi-lu, loučíme se s kolchozníky a vydáváme se na další cestu.

Stoupáme zase do hor, vegetace řídne, vidíme zase holé skály. Je večer, slunce již dávno zapadlo. Avšak na silnici stojí kyrgyzští kolchozníci z jiných kolchozů s pochodněmi v rukou. Musíme zastavit, přehrazují nám cestu. Chtějí uslyšet několik slov o daleké Evropě a dělnických bojích. Snad stojí na silnici hodiny, vyhlízejíce ve tmě auto, přišli z dalekých hor.

Světla reflektorů našich aut osvětlují fantastický dav jezdců. V dálce je slyšet vytí vlků. Uprostřed horských srázů a divočiny, při světle pochodní zní slova o velikém boji světového proletariátu, o boji, jenž je veden před vraty moderních továren, na náměstích zalitých asfaltem a za světla elektrických žárovek. Anglie! Francie! Německo! – jak vzdálené jsou tyto země od holých skal asijské divočiny, ale jak blízký je boj jejich proletariátu bývalým kočovníkům, kteří nelitovali daleké cesty, aby se, jak nám řekli, vlastníma očima přesvědčili, že tam, daleko v zemích, jejichž název nedovedou ani vysloviti, jsou také – komunisté.

Tamga-Frunze

5. *Konec cesty*

Překročujeme hranice Džety-oguzského rajonu a vracíme se zase do Balykčinského rajonu, do jeho jižní části. Dostaneme se po jižním břehu zase do Rybačeje. Naši první zastávkou je sovchoz Tón.

Tón znamená kyrgyzsky kožich. Kyrgyzové nazvali tak toto místo proto, že je v něm i v zimě teplo. Jako v kožichu. Budovy sovchozu se svažují až k břehu jezera, v ranním jitru svítí bílou barvou stěn a červení tašek. Sovchoz Tón se podobá jako vejce vejci sovchozu Tamči, ježž jsme viděli na severním břehu. Všude je velmi čisto, zemědělský inventář je složen v pořád-

ku pod stříškami. A ovce jsou samozřejmě v horách. Avšak již na první pohled se zdá, že něco neklape. Je to zprvu jen jakýsi nejasný pocit. Zvykli jsme si totiž viděti všude na naší cestě jen radostné obličejy. Lidé se tvářili neobyčejně hrdě a spokojeně, asi tak, jako když závodník, který vyhrál rekord, si vykračuje před tribunou, doprovázen potleskem obecenstva. Všude nám chtěli mermomocí ukazovati své bohatství, každý nás chtěl zatahnouti do svého domku nebo jurty a pochlubit se, jaké bohatství mu dala sovětská vláda – kolchozy a sovchozy.

A zde stáli lidé nějak zamlkle. Ano, obklopili naše auto, prohlíželi si nás zvědavě, ale nemluvili, neptali se nic. Dověděli jsme se ihned proč. Sovchoz je deficitní. Jediný deficitní sovchoz v obrovském kraji. Černá skvrna na mapě Issyk-kulu. Nechtěli jsme tomu věriti, ale bylo tomu tak. Dověděli jsme se i příčiny. Bývalý ředitel sovchozu byl záškodník, bělogvardějský důstojník, jenž se dostal podvodem do strany. Třídní boj se přenesl na hospodářskou frontu. Umírající třída, kterou drtí úspěchy pětiletky, nalezla zbraň v záškodnictví. Bělogvardějský důstojník se obklopil kulaky a baji. Byli sice poměrně brzy odhaleni, ale natropili již dosti škod. Vybili plemenné ovce, rozkrádali majetek. Zadržovali úmyslně mzdu, aby vznikla mezi dělnictvem nespokojenost a nechuť k práci. Pracovali chytře. Tvářili se jako nadšení úderníci, a skutečným úderníkům kazili inventář, kradli ovce, očerňovali je a vylučovali ze sovchozu. Dělali všechny kousky, jež umí dělat třídní nepřítel. Strana se vypořádala se záškodníky. Jmenovala nového ředitele, poslala do sovchozu politodděl. Sovchoz nyní pracuje dobře, ale nepřekonal ještě následky minulosti. Boj je veden na celé frontě úporně a energicky, sovchoz je očišťován od posledních zbytků kulacké bandy. Ze zástupu

dělníků vystupuje energický kyrgyzský komsomolec. V jeho tvrdém vysokém hrdelním hlase zní slova nenávisti k třídnímu nepříteli a vůle bojovati do poslední kapky krve za veliké dílo socialismu. Sovchoz má pevné, straně oddané kádry, sovchoz překoná dočasné následky záškodnictví.

V bytě náčelníka politoddělu hoří stěny pestrými barvami. Je plný obrazů, ale jakých obrazů! Musíme mysliti na Henri Rousseaua, obrazy jsou nevýslovně krásné a primitivní, barvy se zařezávají přímo do vědomí, jak jsou pestré a divoké. Sujety jsou také podivné: tanečnice s tamburínou a vedle ní kulak s bradou na půl metru, Čínanka v kimonu mezi dělníky se zástěrami, s pozadím továrny. Díváme se zmateni po stěnách – jsou to obrazy, ale vůbec zase neobrazy, nesvědčí ani za mák o profesionalismu, technicky jsou neohrabané. Ale není v nich ani stopy tradice, ani stopy kopírování a laciného diletantismu. Vstupuje žena náčelníka politoddělu, jsou to její obrazy. Byla knihovnicí ve velikém městě, chodila na literární přednášky. A nyní je v kyrgyzském sovchozu a nejbližší město Frunze je vzdáleno 300 kilometrů. Vrhla se tedy do malování, organizování dramatických a literárních kroužků. S dramatickými a literárními kroužky se jí nedaří – většina dělníků pase ovce na horách, stěhují se stále z jednoho místa na druhé a do sovchozu přicházejí jen o svátcích. Zpívá jim tehdy a tančí s tamburínou. Říká, že se to kyrgyzským dělníkům velmi líbí, někteří ovšem prohlašují, že gramofon je lepší. Času je mnoho a energie také – maluje tedy, jen tak pro sebe, nikdy se malovat neučila.

Jednoho dne přišel do bytu náčelníka kyrgyzský pastevec z hor a zastihl ji při tomto podivném zaměstnání. Vykládala mu dlouho o umění, pastevec hořel zvědavostí. Pak mu dala barvy a štětec, protože ří-